

CONCETTA LA MAZZA

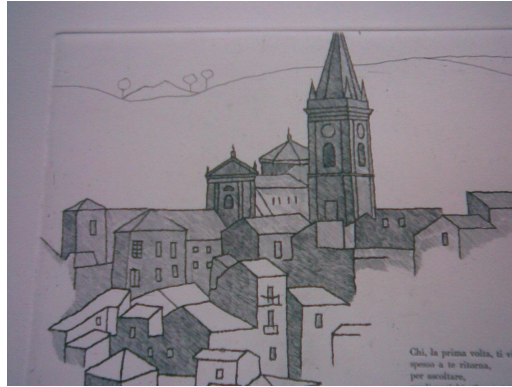
Zeru urdinetik haratago

Biografia

Concetta La Mazza Novara di Sicilian jaio zen 1936an, Domenico La Mazza eta Teresa Correntiren alaba zaharrena. 1950ean, amaren izebaren esku utzitako aldi mingarri baten ostean, Domodossolako gurasoekin bat egin zuen, eta han bizi da oraindik Giuseppe senarrarekin batera. Hiru seme-alaba ditu: Armando, Luciano eta Daniela. Berriki bere haurtzaroa Novaran gogoratzeko gogo izugarria sartu zaio buruan eta hona hemen egunkari intimo eta pertsonal honen jaiotza, baina garai hartako ingurunearen anekdotaz eta erreferentziaz betea: herria, landa, jendea, ohiturak, lurralde horretako tradizioak Bigarren Mundu Gerraren urte ilunetan.

Idazketaren lehen energia

Concetta txikia bere osabaren esku utzi eta bere borondatearen aurka Castrangian bizitzera behartuta dago herritik eta bere ikaskideetatik urrun dagoen etxola batean. Horrela, bere Via Crucis pertsonala bidaiatzen du bakardadean gosearen, garaiaren ezjakintasunaren, sineskeriaren eta tratu txarren arteko gerrako urte gogorretan. Gerra ostean ezinbesteko emigrazioa eta berez zaila den iparralderantz abiatzea.

Hau guztia bere hazkuntzaren faseak bere memorian berregiten dituen eta freskotasun harrigarritz eta ironia-harri sotil batez irakurtzeko plazerra -azkenik- gure familia-komunitatearen istorio enblematiko bat irakurtzeko plazerra ematen digun neskatila baten begiradatik kontatzen da. sakon hunkitzeko gai eta gutako bakoitzari dagokiona.

Concetta La Mazzaren eleberri labur honetan, idazketak arau guztiak iraultzen ditu eta jatorrietara itzultzen da, edozein eskematismo formaletatik libre, barne bizitasun arkano batek bultzatuta, dena gainditzen duen ibai amorratu bihurtzen da, arimaren euri zaparrada da.

Osaba Antonia eta Micheleren figurak gogoangarriak dira, Novararen irudia ahaztezina den bezala, eskuzabala, inguratzailea eta gozoa bezain gogorra eta gogorra.

Azkenik, nerabazarorako trantsizio zaila konponezina gertatzen denean, baina Concetta txikiak ez dio amore ematen patu tragikoari, etorkizunerako duen ausardiari eta itxaropen astinezinari esker, zerutik haratago begiratzeko gai ziren begiei esker... urdina!

NINO BELVEDERE

"Niretzat kalbarioa hasi zen. Seguruenik egun beroa zen, 1938ko uda hasi zen, bi urte nituen eta izeba etorri zitzaidan bila. Oihalezko poltsa batean blusa bat eta bi kulero pare jarri zituen, gero etxetik irten nintzen guztiaz jabetu gabe. Hain txikia nintzenez ezin nintzen konturatu nire Via Crucis egun horretan hasiko zela".

Zeru urdinetik haratago

Lehenengo kapitulua - Aitaren etxea

Gaur egun jenderik gabeko hondakin zaharra da, amaraunez itota eta sitsak hazpatua baina, aspaldi, Novaran, Messinako mendietako gotorleku dotore baten azpian zegoen herri batean, Engia auzoko kalezulo batean etxe bat zegoen gertu. iturria. Sarrerako atea barneko eskailera batera irekitzen zen, lehen solairura eramaten zuen eta bertan egurrezko ohol batekin gela txiki bat zegoen: logela zen. Gora igo zinen eta hor zegoen sukaldea, horrela deituko bazenu. Txoko batean sua pizten zen harrizko lauza bat eta pasta-ontzia jartzeko erabiltzen zen burdinazko tripode bat zegoen. Aurrean, horman zintzilik, zelaia bezain beltza, egurrezko pala, bi bahe, bat txikia eta bestea

handia, ogia egiteko labea, alboan kutxa erdi ustel bat, mahai bat, bi "furrizzi" eta zartagin batzuk. aulkia. Azkenik gela bat zegoen, balkoi txiki batekin kalejira begira, non ohe bakarrerako lekurik apenas zegoen. Zulo hori 1934an alargundu zen aitona bizi zen erreinua zen. Egurrezko estalkia zuen harrizko letrina bat sortu zuten eskaileretan. Estoldarik ez zegoenez, azken honek askatzen zen kiratsa murrizteko balio izan behar zuen. Berez etxeak ez zuen ur korronterik eta argindarrik, garai haietan baroiek ere ez zituzten erosotasunak. Ondoan egurrezko ate bat zegoen, oiloak egur gainean jartzen ziren baserrira eramaten zuena.

Txoko honetan, mundutik kanpo, nire ama, jostuna zena, nire aitonaekin batera bizi zen, bi anaia eta arreba batekin, denak bera baino zaharragoak, ezkonduak ziren eta Novaran ere bizi ziren. Nire ama ilehoria zen, argala, oso itxura ahula zen, oso ezaugarri delikatuak zituen eta bere aurpegian gehien nabaritzen zena, esnea bezain zuri, bi begi urdin handi ziren, ia beti beldurtuta eta triste. Agian bere amaren bat-bateko heriotza, hogeita lau urte zituela, izan zen bere hauskortasun fisiko eta moralaren kausa.

Nire amona hil eta urte gutxira, amak, bere emazte baten esku-hartzeari esker, bere Printze Xarma ezagutu zuen. Nire aita Badiavecchiako familia noble batekoa zen, tabako-denda eta janariak zituen taberna bat zuzentzen zuena. Langile gogorren familia bat zen, eta nire aita, kontu guztien arabera, oso gizon polita, altua, iluna, bere buruarekiko konfiantzazkoa eta ekintzailea zen. Herritik urrun dagoen herrixka batean bizi zen: oinez, erritmo onean, ordu erdian. Aitak ikatza eramaten zuen. Ama emakume dinamikoa zen, goizean Novara joan zen mandoarekin dendan hornitutako ondasunak erostera: tabakoa, gatza eta jangarriak. Beti dotore janzten zen txal beltz handi bat

lepoan, eta egunkaria ere erosten zuen bezeroak informatuta egoteko. Herriko denda bakarra zen eta etxe hartan ez zen ongizaterik falta, nahiz eta zortzi aho baziren elikatzeko.

Arratsalde berandu, ikaragarri lagundu zien orain zikinduta dauden bezeroei -eta bere diru-zorroa- ardoa koloretako sodaz diluituz. Seme-alabek beti gurasoen lana oinordetzan hartzen ez dutenez, nire aitak zapatila-lanbidea ikasi zuen. Hilabete batzuk iraun zuen engaiamendu baten ondoren, nire aita eta ama, behin ezkontuta, Engia auzoko iturri ondoko etxera maitasun habia egitera joan ziren. Zehazki bederatzi hilabete geroago iritsi nintzen mundu honetara eta, hegoaldeko ohitura sakratu baten arabera, nire aitaren amonaren izena hartu nuen, Concetta. Adin txikia izan arren azal iluna eta zimurtua nuen, beti negar egiten nuen. Sehaskarik ez genuenez, aitonak besoetan hartzera behartu ninduen egun osoan, eta gauean ohe handian lo egiten nuen aitarekin eta amarekin. Kontu guztien arabera, oso itsusia eta jasanezina nintzen. Hilabete batzuk geroago, herrialdean lana eskasa zela ikusita, nire aitak Sardiniara lanera joatea erabaki zuen. Beste uhartera joan zenean bere ama utzi zuen negarrez zegoen haurra eta beste izaki bat bere sabelean ostikoka.

Hogei hilabete nituela nire ahizpa Rosa jaio zen. Bere amaren amonaren izena zuen. Concetta ez bezala, Rosa -berriz ere nire amaren esanetan- ederra zen, zuria eta arrosa kolorekoa, ile marroia bi begi urdin ederrez apaindutako aurpegi harmoniatsua osatzen zuen: lore bat, bere izena bezala! Hainbestearino, non nire ama Rosa besoetan ura hartzera joan zenean iturrira joan zenean, bere lagunek galdetu zioten nola zen posible bi alaba guztiz desberdinak erditzea. - Nor da hemen, Rusina, bai, billaria zara, baina bestea... - Hau, Rosina, ederra da, baina bestea... esan zuten lagunek ezpainen liskar batekin. Bitartean, egoera

horretan egonezin jarraitu nuen, nire kalbarioaren premonizioa sumatuko banu bezala, Jainkoari eskerrak, erremisioarekin ez bazen ere, jasandakoa.

Gainontzeko istorioa kontatzeko, lehenik, nire izeko Antonia aurkeztu behar dizut, laburbilduz, zì 'Ntuoia. Nire amaren ahizpa nagusia zen, hamazazpi urteko aldea zegoen bien artean. Emakume baxu eta potoloa zen, ile zikina begietara erortzen zitzaiona. Haren arpegi baztertuak bera baino zaharragoa zirudien eta bere begirada hutsean umiliazio horrenbeste zegoen. Hogei urterekin, ezkontzeko adinean, Sempione tuneleko lanetik itzuli berria zen lehengusu lehengusuarekin ezkondu zen, alargundua eta hiru urteko seme bat zuela. Gizon hau, nire osaba Michele, osaba Micheri, gizon baxua zen eta Vittorio Emanuele III.a erregearen kopia plebeoaren antza zuen, bere jabetzako etxe batean bizi zen herriko kale oso bereizgarrian ia bi metro zabal zituen eskailerak. Etxe ederra zen. Beheko solairuan arotz-denda zegoen, erdiko mostradore handi batekin, morro batekin, hormako bi armairu non arrapak, zizelak, gurpilak, gurbiak eta gurpilak gordetzen zituen, berak eraikitako mahaien oinak inguratzeko tornua, artezteko gurpila. hegazkinak eta palak zorrozteko balio zuen, egur-sukaldea kola likidotzeko kazola batekin, oholak nonahi pilatuta, zerra batzuk hormari lotuta, zorte batzuk, hala nola ferra, ahuntz adarrak eta dortoka larruak, laburbilduz, horietako bat. orain oroitzapenen munduari soilik dagozkion toki horiek.

Egurrezko eskailera batek lehenengo solairura eramaten zuen, eta bertan zeramikazko teiladun bi gela zabal zeuden, luxua garai haietan, nire osabak egindako armairua, sofa, mahai bat eta rafiaz ehundutako aulki batzuk, landare-soka moduko bat. Abuztuaren erdialdean kalera ematen zuen balkoi txikitik, Jasokundearen prozesioa Abadiarantz igotzen zenean,

Madonnaren buru koroatua eskuz uki zitekeen. Bigarren solairutik, ordea, Rocca Salvatesta ikusten zen eta aurrean, etxeen arteko zirrikitu batetik, poliki-poliki haratago, zeru urdinetik haratago, itsasora iritsi arte, non, batez ere, mendietako paisaia zoragarria miresten zen. Lainorik ez zegoen udaberriko egun freskoetan, Vulcano ikusten zen zeruertzaren ertzean eta gero Lipari, Stromboli eta gainerako uharte guztiak: ikuskizun naturala, kolore anitzeko postal distiratsua.

Beste eskailera bat lehenengo solairura igotzen zen, bertan sukaldea eta logela zeuden, lehenengo oso zabala ogirako egur-labea eta sukaldatzeko burdinurtuzko ikatz-sukaldea zuen. Etxe ederra zen dudarik gabe, etxeko lanak ezinbestekoenak betetzeko harraskarik gabeko sukaldearen eragozpenez gain. Garai hartan erosotasun batzuk oraindik pentsaezinak ziren. Izan ere, iturri publikotik ura zink-hobi batean hartzen zuten eta, ondoren, bigarren solairura eramaten zuten eta bertan terrakotazko ontzi handi batera isurtzen zuten ontziak garbitzeko. Konketan hustubiderik ez zegoenez, arroko ura beheko solairura itzuli eta komunera botatzen zuten. Emakume batentzat oso lan nekagarria zen. Baldintza morroi eta umiliagarria, gizakiaren erresistentzia ororen mugaraino, afaltzeko garaian iritsi zen gailurra, izeba Antoniak, senarrari errespetuz, lehen jan zuen plater beretik jan behar izan zuenean, eta, beharbada, ahibidunak. gauza bera errepikatu zuen, baina ez dut honen oroitzapen garbirik.

Osaba Michele gizon goibel eta maltzurra zen, ergela bezain langilea, bihotzaren orde z hareharrizko mazona zuen. Inoiz ez dut ikusi besteekiko samurtasun edo erruki distirarik haren begietan. Bere izeba etxean edukitzen zuen semea zaintzeko, janaria prestatu behar zion, bere zerbitzari gisa jokatu eta beti baietz, bai, bai. Ezin zuen balkoira begiratu ere egin bestela arazoak

izango ziren, lanaren ostean ia arratsaldero, berriz, lagunekin tabernara joaten zen edatera.

Etxera txundituta itzuli zen, izerditan blai eta hain arnasa kiratsarekin non ezinezkoa baitzen bere ondoan egotea. Horren ordeztan, nire izeba, olioaren argiaren ondoan, gau berandu arte itxaron zuen jan ere egin gabe. Errege txikia itzultzen zenean -askotan ez zuen eskailerak igotzeko indarrik ere izaten-, nekatuta, hautsez betetako lan-mahaian abandonatzen zen eta han geratzen zen gau osoa soiltzeko. Izeba Antoniak, dena den arren, beroki batez estali eta maitasunez eseri zen bere ondoan goizera arte zaintzeko. Beraz, urteak pasa ziren eta, horrenbeste debozioaren truke, ezin izan zuen senideak bisitatzera joan eszenak saihesteko. Bera, jeloskor, txiki eta menperatzailea, bere zikindu haria, orraziak, ile-motzak eta beste gauza batzuk eroatera joan zen, etxetik atera ez zedin. Ezkontza ekitaldi batera gonbidatu zituztenean, osaba Michele ez zen azken unera arte etxera itzuli eta izeba Antonia ezin izan zen bakarrik joan senideek senarrari jarraipena eman zioten arte. Tarteka konbentzitzea lortzen zuten, beste batzuetan garaiz iristen zen baina gero, festaren erdian, desagertzen zen eta izeba Antonia, etsita eta penatuta, etxera itzuli zen dena larrituta. Denbora pasa ahala, samintasuna eta tristura pilatu zituen, inorekin kaleratu ezinik, isolatuta zegoelako, eta astez astez torturatzen zuten buruko eta hortzetako min izugarrien harrapakin izan zen.

Egun batean bizilagun batek, oso on eta jainkozaleak, osaba Micheleri deitu zion eta bere emazteari jasanarazi zizkion tratu txar guztiak leporatu zizkion: - Lotsatu beharko zenuke - oihera egin zion - emakume bat horrela sufritzea... Antoniak behar du. har ezazu aire pixka bat, ez duzu etxean segregatu behar, atera beharko luke, mezatara joan, senideengana joan, kristau guztiek bezala. Batez ere, ibilaldi bat egin behar du, horrela bakarrik

joango zaio buruko mina... - Bizilagunak etenalditxo bat egin zuen, gero esanez jarraitu zuen: - Hemendik ordubete eskasera, mando bide batetik behera oinez, lur batzuk eta etxetxo bat oso xume dugu teilatupean sukaldea eta udan logela gisa erabil daitekeen beste gela apur bat heze batekin. Lur honetan hur-landareak, pikuak, mandarinak, nespiak, mahatsak, zizolak, sagarrak, udareak, olibak, laburbilduz, Jainkoaren on guztiak.

Dakizuenez, anaia hil ondoren, izeba zaindu behar dut eta ezin dut gehiago landa landa zaindu, horregatik saltzea pentsatu nuen. Zergatik ez duzu erosten? Horrela zure emazteak aire ona arnasteko aukera izango zuen... Hasieran osaba Michelek zalantza egin zuen baina gero bisitan joan zen eta erosteko ere konbentzitu zen. Denbora gutxian kontratua sinatu eta jabetza berea bihurtu zen. Hala, Vittorio Emanuele III.aren itxurak, gero eta zintzoagoa eta traidoreagoa, proposatu zion izeba Antoniari: - pikuak biltzen ikasiko duzu eta lehortzen utziko duzu. Arropa garbitu behar duzunean ibaira jaitsiko zara eta edateko eta sukaldatzeko behar den ura lortuko duzu hondarrean zulo bat eginda, garbitzeko. inguruko San Basilio, Vallancazza, Badiavecchia eta Piano Vigna herrixketan bizi diren familiak. Neguan deser osoa izango da ibaia urez hazten denean baina oztopo hau gaindituko dut. Zuk, berriz, landa gozatzeko aukera izango duzu. Begirada apalduta, izeba Antoniak, beste behin, agindutakoa egin zuen: - Cuomu tu voi, eu fazzu.- Nahi duzun bezala, nik egingo dut, erantzun zion neska gizajoak esaneko.

Bigarren kapitulua - Mundu honetatik kanpo

1936ko udaberriaren hasieran, neska gizajoa eta bere osaba Micheri Castrangiara joan ziren bizitzera, landan, errekaren ohetik gertu. Badiavecchia, San Basilio eta Vallancazzako hainbat herrixkatan oraindik erabilgarri zegoela zabaldu zen eta jendeak lan bila deitu zuen. Garai haietan bazegoen ohitura, gaur arraroa badirudi ere, mahaia, leihoa, atea edo armairua behar zutenean, arotzari dei egin eta haien etxean hartzen zuten: lan-mahaia inprobisatzen zioten eta beharrezko egurra eskura jarri zuten. Osaba Michelek tresnak ekarri zituen eta obrak amaitu arte egon zen.

Zuhaitz bat mozteko deitu zioten eta lehortzen utzi zuten pare bat urtez. Zuhaitz-enborra horma batean muntatu zuten orduan. Arotzak zerra goitik eusten zuen eta laguntzaile bat behean: "Serra serra mastro dascio che dumè fagimmo a cascia" (Zerra edo maisu handia egin dezagun kutxa bihar).

Zuhaitz-enborra horma batean muntatuta zegoen. Zerra erraldoi batekin oholak lortzen zituzten eta hauekin leihoak, oheak eta armairuak eraiki zituzten. Lan hau egiteko 4 urterekin jaiki eta motxa eta orratzekin abiatu zen. Bere etxera heldu zenean, bezeroek esne freskoa eskaintzen zioten tipula eta ogi zati

batekin. Eguerdian pasta plater bat eta gazta zati bat. Iluntzean lan egiteari utzi zion eta etxeko ogi bat eman zioten lehen fidantza gisa igandean Novaran faktura ordaindu aurretik.

Urte batzuk pasa ziren eta semea, Turillu, hazi egin zen eta bertatik bertara ulertu zuen ez zuela asmorik, munduko ezergatik, bizitza osoa landa eremuan isolatuta igarotzeko. Aitaren ofizioa ikasia zuen baina espezializatu eta ebanista bihurtu nahi zuen. Aita konbentzitzea lortu zuen arte hori ikasteko aukera zegoen hiri batera bidaltzeko. Cataniara joan zen bizitzera eta bi urteko ikaskuntzaren ostean oso ondo bihurtu zen, lan hori egiteko prest sentitu zen, eta orain hemeretzi urte zituela pentsatu zuen bere familia sortzeko garaia iritsi zela. Urteak zeramatzan artzain baten alaba ezagutzen eta ezkontzea erabaki zuen baina bere osaba Micheriren nahiaren aurka joan zen, bere semea bere kastako emakume batekin ezkontzea nahi zuen. Garai haietan, sinestezina, baina horrela zen: artisau bat artzain alabarekin ezkontzea desohore iturri handia zen. Bat-batean gatazka handi bat sortu zen aita-semearen artean eta horrek bultzatu zuen Turilluk aita eta amaordearengandik behin betiko urruntzera. Bere familia berriarekin herria utzi eta Comora joan zen, non bere lanaren bidez dirutza bat egin zuen.

Osabek ez zuten seme-alabarik izan, beraz, Turilluren irteerarekin, behin betiko bakarrik geratu ziren. Isolamendu hori gehien pairatu zuena izeba Antonia izan zen, egun osoak bere inguruan burrunbaka zebiltzan txori, euli eta eltxoekin solasean pasatzen zituena. Landako kobazulo hartan ez zuen inorekin hitz egiteko aukerarik izan. Eguberriak, Aste Santuak edo abuztuaren erdialdeko Madonna Assuntaren jaia bezalako jai garrantzitsuenetan bakarrik joan ahal izan zen herrira nire ama bisitatzerara. Bisita hauetako batean, denbora luzez bere egoeraz kexatu ondoren, bere ahizpari proposatu zion: - Teresa maitea,

ohartu naiz bi neskatorekin kezkatu gehiegi duzula, enkargatu Concetta, horrela izan zaitezten. askeago txikiari dedikatzeko. Aire hobe den landa aldera eramango dut eta on egingo diot - Nire ama hasieran ez zegoen ziur baina gero, beti bezala, erraz baldintzatzen duen izaera ikusita, ahizparen insistentzia zorrotzaren ostean baiezkoa eman zuen.

Niretzat kalbarioa hasi zen. Seguruenik egun beroa zen, 1938ko uda hasi zen, bi urte nituen eta izeba etorri zitzaidan bila. Oihalezko poltsa batean blusa bat, bi kulero pare eta etxetik irten nintzen guztiaz jabetu gabe. Hain txikia nintzenez ezin nintzen konturatu nire Via Crucis egun horretan hasiko zela. Mando-bidetik jarraitu genuen ordu erdi edo beharbada gehiagoren buruan Castrangia (Cassandra!) izen ez oso lasaigarria zuen leku bakarti honetara iritsi ginen arte ia zoritxarra iragartzeko moduan, laburbilduz, izena jada plan osoa zen, nahiz eta. Garai hartan ezin nintzen konturatu. Senarrak hasieran ongi hartu ninduen harrera ona, izebak noizean behin gozoki batzuk erosten zizkidan gustura irabazteko eta Novara amari bisitatzera joaten zitzaidanean beti esaten zidan tinko ez nuela etxera itzuli behar baina hobe zela hazi bakarrik zegoen berarekin eta nire ama izango zela. Ezin nuen ezer egin obeditzea baino.

Bitartean, nire aita Sardiniatik itzuli zen, astebete besterik ez zegoen, ama haurdun geratzeko adina, eta berriro alde egin zuen. 1939 zen eta hurrengo urtean Antonietta jaio zen. Oraindik lausoki gogoratzen dut izeko Antoniak Novarara eraman ninduela ama ikustera eta nire ahizpa lehen aldiz ikusi nuela. Etxean geratu nahi nuen Antonietta txikia besarkatzen baina nire izebak, gero eta gehiago kontrolatzen zuen nire bizitza, soldadu bezain zurruna, esan zidan: - Turnemmu etxean, kausa ederra egingo dizut - (Goazen etxera, panpina eder bat egingo dizut).

Txabolara heldu ginenean "causitta" bete bat jarri zidan

besoetan begi ikaragarri eta gorritz margotuak. Beldurtu egin nintzen. Beti negarrez nengoen garaia izan zen, Novara nire aitonaren eta amarengana itzuli nahi nuelako baina ez zegoen osaba Antonia konbentzitzeko modurik: bere bihotza petralduta eta gor zegoen nire kexa guztien aurrean. Lehenengo hiru urteetan Castrangiako landetxean egon ginen, ez zegoen arima bizirik, gutxitan ikusten ziren udatiarrak inguruan sakabanatuta zeuden etxeetan.

Igandeetan herrira joaten ginen eta nire ama, nire ahizpa txikiak eta amaren aitona bisitatzen nituen. Aitona gizon jatorra zen bibotea. Tarteka usaintzen zuen tabako kutxa bat eraman zuen berekin. Neguan bere kapa azpian hartzen ninduen eta plazara eramaten ninduen gozoki batzuk erostera eta ardoa dastatzera ospitale gaineko "Sciancaditta" tabernan. Arratsaldean Castrangiara itzuli ginen.

Arratsalde batzuetan osaba taldearekin entseatzen joaten zen, han tronboia jotzen zuen, gero tabernan edatera gelditu zen eta landa bizi-bizi itzultzen zen. Castrangiatik 500 metrora "Concettina, 'ntoia..." deitzen hasi zen. Bitartean, etxean, izebak lurrezko eltzea prestatu zuen tripodearen gainean ura berotzeko. Sukaldaritzaren erdian ur irakin koipe bat bota zuen, agian ardoa botatzeko. Burdinazko zartagin batean izekok tipula prestatu zuen tomateekin pasta ontzeko. Tipula gutxi egosi eta oka egin zidan. "Jan, bestela uhala hartu eta gorpuak emango dizkizut...".

Garai hartan veneziar jatorriko emakume bat San Basilioren emagina zen. Neguan ibaia gainezka zegoenean, osaba Michelek sorbaldan eraman zuen (ciancalea) Novarako farmazian erosketak egiteko. Etxean gelditu eta "Antonía, emaiózu xala, hotza da". Izeba gizajoa, ez dakit ulertu zuen Micheleren maitalea zela.

Orain bost urte nituen, landan bakartuta, inorekin hitz egin gabe animalia basati bat bezala bihurtu nintzen. Lotsatzen nintzen denetaz. Novara joan ginenean jendeari beldurra nuelako ezkutatu nintzen. Bizilagunak eraldaketa honetaz konturatu ziren eta horregatik aholkatu zidaten nire osabari haurtzaindegira bidaltzeko. Zorionez osabak konbentzitura zeuden. Beraz, goiz batean nire izebak nire osaba Michele bidali zidan galleta bat eroatera eta nire aitaren amonak eman zidan lasto zuriko saskian sartzeraz. Gailetarekin batera arrautza fresko bat jarri zuen. Berak lagundu zidan herriko abadiatik gertu dagoen haurtzaindegira. Mojak harrera egiteko atea ireki zuenean, oihuka hasi nintzen. Beldurrez saskia lurrera bota nuen, arrautza apurtu eta lur guztian zikinkeria utzi nuen. Nire izekok zigortu egin ninduen kolpeak gogor emanaz eta etxera eraman ninduen. Beraz, haurtzaindegiko lehen eguna ere nire azkena izan zen.

Gertatu zitzaidan, lau urte nituenetik, osabak esango zuela: - Concettina, zoaz Novarara eta eraman iezadazu buruko minerako karmieri (lasaigarri). Mando-bidetik korrika ibiltzen nintzen ferra bat bezala, Greco auzotik pasatu, batzuetan iturrian gelditu nintzen egarria asetzeko, eta "du Surcittu" botikara heldu nintzen. Bera, botikaria, harritura geratu zen eta bere lagunei esan zien denbora gutxian tximista bezala Novara joan-etorria nindoala. Bost urterekin Bartzelonara eraman ninduten urrutiko senideek. Han ikusi eta entzun nuen lehenengo aldiz harridura handiz... irratia! Denda batera ere joan ginen ilar koloreko oihal zati bat eroatera. Saltzaileak proposatu zuen: - Txapela eta zapi zuria ere erosi. Azkenean konbentzitu egin ziren eta dendako laguntzaileak satin urdin distiratsu eta urdin argiko bi puska oparitu zizkion. Biharamunean oihalak eraman genizkion amari, hark arropa egiten zuen egun gutxitan. Igandeetan Novarako markesen eta baroien alabak bezala sentitzen nintzen.

1941eko neguan, gerraren erdian, nire aitak, Sardinian lana amaituta, bere lagun batekin iparraldeko hiri batean euren fortuna bilatzea erabaki zuen eta zapatari lan zaharrari berriro ekinez bizitzea. Amak nire aitarekin bat egin nahi zuelako sentsazioa zegoen airean eta horrek asaldu egin ninduen, hainbestera non egun batean bere ohe azpian arrastaka sartu nintzen, arroz aleak erantzi eta bi arroz aleak ikusi nituen, etorkizuneko titiak koskak zituzten izeba delako. inoiz ez nau garbitu. Bortizki kendu zizkidaten. Gogoan dut odola ikusi nuela nire burua zauritu nuelako. Egunez eta gauzez behar zen mihisezko alkandora jarri nuen berriro, gero soinekoa, eta inor ez zen konturatu.

Irten baino lehen, ama aitonaren etxetik ondo ateratzen saiatu zen, gizajoa bakarrik geratu baitzen. Argi elektrikoak jartzea pentsatu zuen, garai hartan jauntxoaren eskumena. Lehen, "u lusu" erabiltzen zen olioarekin. Osaba Michele aztoratu zen honek: egun batzuk geroago elektrizistari deitu zion txandaka eta hark ere argia instalatu zuen bere etxean, beraz, herrira joan nintzenean ni ere argi pixka bat gozatu nuen egurrezko eskailera aldapatsuetan. Komunera (a latrea) joan behar nuenean, funtsean, bere laborategiaren atzean beheko solairuan zegoen zulo soil batean, ondoan beti zeuden hilkutxak pilatuta, osabak eskatuz gero prest egoteko eraikitakoak.

1942ko martxoaren 1eko goizean, mahuka urdin argidun satin urdinez jantzita, nire osaba eta aiton Torerekin batera, nire ama eta ahizpa txikiekin joan nintzen San Sebastiano plazako posta bulegora, hau da, autobusera, Vigliatore tren geltokira eramango zituena. Bere 4 urteko ahizpa Rosak ez zuen igo nahi eta osabak, konbentzitzeko, esan zion: - igotzen ez bazara gaixotu egingo zara - (Bi aldiz botako zaitut).

Ni, zaharrena, izebaren eraginez, ez nuen alde egin eta Novaran geratu nintzen. Ezin nion negar egiteari utzi.

Erosotasuna bilatu nuen aitonaren besoetan. Bera ere bakarrik geratu zen eta egun horretarako berarekin egon nintzen konpainia egiteko. Hogei bat egun igaro ondoren amaren lehen gutuna iritsi zen bidaiaren arrakasta kontatzen. Aitak apartamentu eroso bat aurkitu zion etxean ura eta gas-sukaldea, berarentzat zerbait berria. Istorioarekin jarraituz, heldu eta biharamunean ile-apaindegi bati deitu zion etxera modan ilea mozteko. Herrian ia emakume guztiek ile luzea tupearekin janzten zuten. Laburbilduz, nire ama pozik eta pozik zegoen bere bizitzan lehen aldiz. Istorioaren amaieran bere izebari gomendatu ninduen. Zalantzarik gabe, ez zuen imajinatu nire sufrimendua Castrangian.

Irten ginen biharamunean, izeba Antoniak landara eraman ninduen eta bere senarrari esan zidan idazten irakasteko lehen mailako liburua erosteko, urrian bigarren mailara joan ahal izateko lehen mailara joan beharrean. Gaixoa ni: ezin nuen gehiago jokatu, baina denbora eman behar nuen enkanteak eta zenbakiak idazten. Tarteka irakaslea Castrangiatik pasatzen zen San Basiliotik itzultzean, han irakasten zuen. Maria zuen izena, bere izebak ezagutzen zuen kapitain baten alaba zen. Edalontzi bat ur eskaini zion. Bitartean koadernoak erakutsi nion eta laztan bat egin zidan. Poltsatik arkatx gorri bat atera eta "ongi egin" idatzi zuen. Zein poza, zein zoriontasuna neure burua goraiatzeko ikustea, niretzat apartekoa dena. Egunetik egunera malenkoniatsuagoa nintzen, aitaren osaba eta aitona-amonengana eramateko erregutu nuen, baina izekok esan zuen ez zela beharrezkoa.

Beldur zen nola tratatu eta elikatu ninduten kontatuko ote zidaten. Izan ere, janaria ez zen nahikoa hazi eta garatu behar zuen neskato batentzat: goizean ogi gogor zati bat gaztarekin eman zidaten, eguerdian tomate entsalada eta bi oliba.

Arratsaldean, senarra han zegoela, izeba Antoniak pasta bat prestatu zuen tipula gordinan oinarritutako saltsa inprobisatu batekin. Eta ez banuen jaten kolpe asko jasotzeko arriskua nuen. Aniztasunagatik, arratsalde batzuetan pasta eta babarrunak edo polenta bigun eta leun moduko bat egosten zuen. Gabonetan, Urte Berrian, Inauterietan eta Aste Santuan bakarrik hiltzen zuten oilasko edo untxi bat. Urtarrilean txerri bat hil zuten eta bertatik salami eta gantza pikantea egiten zuten, baina tantaz tanta kontsumitu behar izaten ziren bestela urte osorako nahikoa ez baitzen. Noizean behin, igandeetan, osabak tripazki zikinak erosten zituen eta, orain ere, pentsatzeak nazka ematen dit, edo hesteak perrexil adar batean bilduta, bieirak, gero frijitzen zituztenak. Janari merkeak ziren denak, zeren, haien esanetan, ez ginateke alferrik ibili behar gure aiton-amonek bezala eta errepikatu zidaten: - Ikusten duzu, beti izaten dituzte zartaginak saltxitxaz eta baltzadez beteta, jaten eta edaten dute. Jende horietatik urrun egon behar dugu -esan zuten-. Nire osabak beldur ziren beste senide batzuk konbentzituko ninduten nire ama eta aita kontinentean batzen tematzeko. Hain ahalegindu ziren haiek gorrotatzeko, non batzuetan, haiek ezagutu nuenean, eskuak begien gainean jartzen nituen ez ikusteko.

Iraila heldu zen eta bigarren mailako sarrerako probak egin behar izan nituen. Osabak herrira eramanez ninduten, atezainari kontsultatu ninduten niri begira egoteko, bigarren mailan izango nuen irakasleari eta azterketa-batzordeko irakasleari. Denek ekarri zituzten arrautzak opari gisa nire promozioa ziurtatzeko. Inoiz ez nuen harremanik izan pertsona horiekin, ikasgelak bi eserlekuko egurrezko hainbat idazmahai zituen tinteroekin. Nirekin beste neska batzuk zeuden erremedio azterketak egiten. Arbelean batuketa eta kenketa problemak ebatzi zizkidaten. Bi tinteroak eta arbela guztiz berriak ziren niretzat. Beldurrez eta

lotsaz hosto bat bezala dardarka nengoen, ez nekien eragiketak nola konpondu, izeba Antoniak batetik hamarrerako zenbakiak idazten besterik ez baitzidan irakatsi. Orduan esaldi bat idazteko eskatu zidaten, koadernoan gogoeta txiki bat, baina ez nekien nondik hasi. Behin nahaspila haiek amaituta, atezainak etxera eraman ninduen. Izebak galdetu zion nola joan zen proba eta atezainak erantzun zion ez zela oso ondo atera, baina azken epaia irakasleen esku zegoela.

Harrigarria bada ere, emaitza positiboa izan zen eta bigarren mailan sartu nintzen: eskolara joateko prest nengoen, baina mantalaren arazoa sortu zen. Osaba Michele dendara joan zen aurreko egunean eta oihal beltzaren aztarna bat erosi zuen. Izeba Antoniak egin zidan uniformeak egun batean. Diru gehiago behar zen karpeta erosteko. Nire osabak dirua zeukaten baina aurreztearekin obsesionatuta zeudenez, hark, miser, bere onena egin zuen eta leihoko klip batekin kontraxapatuzko karpeta bat egin zidan. Ez zidaten boligraforik ere erosi. Nire osabak bat eraiki zuen egur mehe batekin, muturrean punta batekin lotuta. Ezin izan dituzte bi koadernoak eta arkatza ordezkatu eta erosi behar izan dituzte. 1942ko urriaren 1ean nire izeba joan nintzen eskolara. Lehenik eta behin, podestàra joan zen eskolak eskatzen zuen jaiotza-agiria eskatzera, klasetik kanpo nengoelako. Irakaslea adeitasunez beteta zegoen eta bero-bero hartu ninduen, baina ni haren beldur nintzen, beharbada eskuineko besoaren ordezkatzeko gomazko protesik bat zuelako aitaren pasta fabrikatik txikitik gertatutako istripu baten ondorioz. Lehen lerroetan eserleku bat esleitu zidaten. Nere lagun berriek, aurreko urtean ikusi ez nindutenak, nere presentziak intrigatuta, hausnartu zuten euren artean: - Zergatik eragiten du honek sicca-sicca? - (Nor da neskato argal hau?). Oso beldurtuta eta lotsatuta nengoen, ezin nuen ahoa zabaltu

eta irakasleak maitasunez egiten zizkidan galderei ere ez nien erantzun.

Ume basatia nintzen eta ez nuen pixa egitera irteteko eskatzeko adorerik izan, eta behin nire buruari txiza egin nuen. Beraz, etxera iritsi nintzenean, izebak jipoitu egin ninduen soinekoa garbitu behar zuelako, hurrengo egunerako garaiz lehortuko ez zena. Egunak pasa ziren eta aldi bakoitzean gauza bera gertatzen zen. Irakasleak, egunaren erdian jakin zuena, komunera bidali ninduen, baina batzuetan ahaztu egiten zen eta nire gain hartu nuen berriro. Ikaskideek ez zidaten jaramonik egin eta saihestu egin ninduten izurriteak jota egongo banintz bezala eta ez ziren nirekin lagunak egiten saiatu ere egin.

Herrian elkartzen zirelako ezagutzen zuten elkar, nik, berriz, ia ordubete ibili behar izan nuen landako etxera iristeko eta, beraz, ez nuen haiekin lagun egiteko aukerarik. Osabak igandeetan bakarrik etortzen ziren herrira lagunak ezagutzera eta haiekin ordu alai batzuk pasatzera ardo botila baten aurrean. Baina gehienetan izeba etxean geratzen zen senarraren lan-eskaerak jasotzen. Sei urterekin maldan gorako mando bide luzetik ibili nintzen. Bide erdian hostoz inguratutako bioleta sorta bat hautatzeko gelditu nintzen irakasleari eskaintzeko.

Nekatuta iritsi nintzen eskolara. Eguerdia pasata landara itzuli nintzen zikaden txio gorra eta eguzki kiskaliaz lagunduta, arima bizirik ezagutu gabe.

Etxola horretan giltzaperatu nintzen eta bakarrik geratu nintzen neure buruarekin fantasiatzen giro lasaiago hartan nire izeba gero eta zorrotzago bihurtuz. Osaba, behin lana amaituta, ia beti tabernan gelditzen zen eta gauean berandu itzultzen zen etxera, beti mozkortuta. Batzuetan, ohi baino txukunago, galdu egiten zen eta ez zen etxera bueltatzen. Izeba eta auzokide batzuk haren bila joan ziren gau erdian farolen argiarekin erreka ondoan.

Lurrean erorita aurkitu zutenean etxera joateko konbentzitu zuten.

Bitartean, eskolan ezin nuen ezer onik egin. Lehenengo hiruhilabetearen amaieran irakasleak buletinak banatu zituen, gero faxistaren insignia eta guzti, tamalez, gai eskasekin: nire buletina klaseko pobreena zen. Nire izeba animatzeko esan nion beste txostenak ere nireak bezalakoak zirela eta izekok ia amua hartu zuen. Beraz, egunetik egunera nire kabuz adorea hartzen nuen eta klasean ikaskide batzuekin lagun egiten saiatu nintzen. Haiengana hurbildu nahi nuen, baina haien elkarrizketetatik baztertu ninduten, beharbada haien begietan baserritar pobre bat nintzelako.

Hirugarren kapitulua - Jolasak hondarrean

Castrangian bakardadean pasatzen ziren urteetan, denbora ez zen sekula pasatzen, zeren egin zenezakeen gauza bakarra txorien txioa entzutea zen egun osoan eta udan zikaden txio gorra, sirokoa itsasotik sartzen zenean. errekaen sigi-sagatik barrena eta bailarari su eman zion. Landako animaliak nire lagunak ziren. Beraz, denbora fantasiatzen eman nuen. Zeruaren hondoan edo zuhaitzen adarretan agertzen zitzaizkidan irudietatik abiatuta neure mundu bat eraiki nuen: mintzatzen ziren animalia basatiak, Buru-salbatzailearen harkaitzaren ertzean lerrokatu nituen zaldunak eta gero nirearekin. botere magikoak erori egin nituen, beldurrak suntsitzen ikusi nituen. Orduan Harkaitza herensuge bihurtu nuen, bat-batean menditik askatu eta, gora hegan, izua hedatu zuen landa osoan. Hodeiak eraldatu nituen, txalupa hegalaria bihurtu ziren eta zeruan bidaiatu nuen urruneko itsasotik haratago joateko pentsatuta, non nire ama eta nire ahizpak zain zeuden. Errekaren uretatik irten eta puztu ziren animalia erraldoi bihurtu arte, errekan aurrera egin ahala landareak erauzi ere egiten zituztenak.

Batzuetan, nire izeko Antoniaren aurpegi desatsegina gogoratzen nuen. Ez ninduen maite, ez ninduen maite eta gorroto nuen: amak bere ahizparen esku utzi ninduen baina egunen batean hartzera etorriko zela agindu zidan ere: horregatik askotan zuhaitzetara igotzen nintzen, zeruertza miatu zuen, nire aitarekin zaldi zuri baten bizkarrean iristen ikusteko asmoz. San Basilio eta Vallancazza inguruko herrixketan gizon guztiak alde egin zuten. Emakumeak, haurrak eta agure batzuk besterik ez ziren geratzen. Bizitzak apenas ukitzen zituen herri isilak ziren. Denbora gelditu zen eta jendeak uste zuen dena aldatuko zela, egunen batean, gerra amaitutakoan, zibilizazioak bere sarrera garaile egingo zuela sakabanatuta, hildako eta dardarka dauden etxe multzo horretan. Gustatuko litzaidake lagunak izatea, jakitea ez nengoela bakarrik eta abandonatua, babestua izan ahal izatea, pertsona honen edo besteren etxeetan errefuxiatu nintekeela jakitea. Familiarik gabe nengoela esateko eskubiderik ere ez nuen, nire gurasoak urruti zeudela itsasoaren kontrako ertzean, urdin amaigabe hartatik haratago, nire eta haien artean mendi garai eta gaindiezin bat bezala zegoela. Horren ordeztatu txarrak ematen ninduen izebarekin bizitzera behartu ninduten. Pentsatu eta agertzen ikusi nuenean, haserretu ninduen ahots garratz eta basati horrekin. Oihu egiteko, garrasi egiteko, iraintzeko eta tratatu txarrak egiteko egindako ahotsa.

Animaliak ere bere ahotsaren beldur ziren. Senarrarekin bakarrik jaitsi zuen bere gandorra eta ahotsaren bolumena guztiz aldatu zen, ardi baten burrunba bihurtuz. Nire izebak pentsatu zuen neskato bat ez dela gai bere inguruan gertatzen dena ulertzeko. Dena ulertu ez ezik, gainera, ez nintzen isilik edo pasibo geratu. Etengabeko borroka izan zen. Borroka amaigabe eta nekagarria. Tarteka etorkizunean pentsatzen nuen: bera zaharra eta ezina zen, gaztea eta indartsua nintzen, baina dena

gorabehera ez nion gaizki tratatuko, ez zen nire izaeraren parte.

Batzuetan ibaira hurbiltzen nintzen eta bertan arropa garbitzera, garbitzera, hau da, maindireak eta mantak garbitzen zituzten jendea aurkitzen nuen, lehenik dena errautsetan bustiz. Edo, mozte-aldiaren ondoren, ardi artilea garbitzera etortzen zirenean eta eguzkitan lehortzen zutenean zuritzeko eta gero oheetako koltxoiak betetzeko. Itsasertzean harri artean geratzen ziren malutak biltzera joan nintzen eta haiekin jantzi nuen nire trapuzko panpina. Zer egin ez nekienean, erreka ertzean dauden harriak altxatzen hasi nintzen karramarroen bila, trebeki atzamarrekin lotzen nituen buru gainean, haien atzaparrak atzamarrak atzamarra ez zitezen. Etxera eraman nituen eta arratsaldean izebak sua piztu zuenean erre eta jan nituen: niretzat afari berezia zen. Batzuetan, karramarroen ordeztan, harria altxatu bezain pronto, izu-izu txikiak gorantz jaurtitzen zuten jauzi bertikal batekin, beldurrez jauzi eginez. Nire jolaskideak zirela uste nuen eta batzuetan damutu ere egin nintzen alde egin izanaz, gau osoan ilunpean bakarrik utzita. Arratsaldean etxera itzuli behar nuenean ozen deitu nion osaba Micheleri, bailaran sortzen zen oihartzuna aprobetxatuz. Batzuetan, udan, bailaran gorago dagoen etxe batean bizi zen Scardino familia zegoenean, bisitatzera joaten nintzen. Mimmarekin jolastu nuen anaietan gazteena zen.

Goofyk panpinentzako aulkiak eta mahaiak eraikitzen zituen. Zein polita zen ordu batzuk konpainian pasatzea. Goizean deitu zidaten ibaiaren bestaldera esnea hartzera joan zirenean. Kuboa bete behar zuten, "Concettina" konforme zegoen hura jezten ikustearekin. Behien jabeak, Micca a Cappelleak, errukitu egin zidan eta baso erdi bat eskaini zidan. Nire izebaren etxean urtean bitan ikusten genuen esnea: gailetak egiten zituenean eta Aste Santuan eraztun koloreko arrautzarekin usoak prestatzen

zituenean. Esnea irakiten zenean gaingabetu nuen azken zati guztiak. Basetxeko gelan osabaren ohea zegoen, ohea dei zitekeen, oholak lastozko koltxoidun burdinazko bi zutoin gainean jarrita, zaldi-ilea Novaran utzi baitzuten. Lastozko koltxoi batean lo egin behar izan nuen gainean manta militar zahar bat besterik ez nuela, koipetsua eta urratuta. Kulerorik gabe egunean ere janzten nuen mihisezko alkandora batekin oheratu nintzen. Ezin da deskribatu gauero jasaten nuen hotza. Euria egiten zuenean, ontziak jarri behar ziren teilatutik sartzen zen ura jasotzeko. Gauez txiza egin behar banuen, etxetik irten eta urratsetik gertu egin behar nuen. Konturatuko ez banintz, zergatik amets egiten nuen, eta lastozko koltxoi gainean egiten nuen, goizean ere kolpe asko hartuko nituen. Izeba Antonia ere egunean erabiltzen zuen alkandora soinean lotara joan zen, osaba Michele amak bezala kizkurtu zen bitartean.

Lo egiteko ekitaldia ohiko erritualaren arabera egiten zen: lehenik ohera joan nintzen, gero izebaren txanda zen, gero osabak marradun mihisezko galtzak eta barruko arropa erantzi zituen. Egunean zehar zeraman alkandora solte samarra oherantz joan eta mahai batean paretaren kontra jarritako olio-lanpara itzali zuen. Ni, bihurria nintzela, begiratzen ez nuen itxurak egin eta nolana begiratu nuen: garra itzaltzeko makurtu zenean bere silueta horman proiektatuta ikusi nuen, txinatar itzal baten antzera, ding-don zintzilik zegoela. -Ai, zein polita den! -esan zuen, edandako ardo guztiak berotu egiten baitzion. Beren ohearen ondoan bi txapel zeuden, hau da, piku lehorrak gordetzen zituzten kanabera-saski handi bi. Trapu zikin eta koipetsuz estali zituzten eta azkenen gainean osabaren barruko arropa garbiak zeuden. Nire ohe ondoko kutxa batean ogia eta neguan eskolara joaten nintzenean buruan inguratzen zidaten zapia, barruko arropa eta izebarena gordetzen zuten. Novarara

mezara joaten ginenean igandeetan bakarrik erabiltzen nituen. Nire osabak esaten zuten ez genituzkeela janzten landan, alferrik gastatuko genituzkeelako.

Urtarrilean txerria hil zuten. Txistorra batzuk prestatu eta gantza gatzatu zuten. Oin egosiak gandorretan murgildutako terrakota-ontzi batean gordetzen ziren. Maiatzean jan ohi ziren babarrun freskoekin, tradizionalki ezin zirelako jan aurretik. Behin, apirila zen, izebari galdetu nion, gose handia nengoelako eta ez nekiela zer jan ogiarekin. Izeba erotu nintzela oihuka hasi zen. Egun batean eskolatik bueltan nengoela, Ofelia bere ahizparekin topo egin nuen mando bidetik. Ama galdua zuten eta aitarekin itzuli ziren Frantziatik.

Ni baino askoz zurbilagoak ziren, errukitu nintzen eta esan zien: sartu ni bizi naizen tokian, momentu honetan izeba atera da ura hartzen, labean lapiko bat dago janariarekin, hartu, jaten eman baina ez ez esan ezer gero inori.- Eskerrak eman zizkidaten eta, goseak bultzatuta, zalantza barik jarraitu zituzten nire aholkuak. Maiatzean, osabak babarrunak egosi zituztenean, txerriaren oinak hartzera joan ziren eta, horren orde, txerriarekin bakarrik aurkitu zuten lapikoa: berez ni nintzela pentsatuz, egun askotan nire kontra haserretu ziren ordaintzeko. Garai hartan oso harro sentitu nintzen, lehen aldiz haien zikinkerriaren aurkako borroka handi bat irabazi izanaren sentsazio atsegina izan nuelako. Higiene falta zela eta, arkakusoak nahasi gabe nagusi ziren etxe osoan. Gauez lepoan ziztatzen zidaten eta izebak oliba olio z koipeztatzen zidan arratsaldero arkakusoek odola zurrupatu ez zezaten. Goizean nire lepoa margotuta zegoela zirudien. Nire izeba bezala, nik ere zorriak nituen, burua garbitzera ohitu gabe. Bestalde, izekok ilea kizkurtu eta urez eta azukrez koipeztatzen zidan peinatzen.

Nire ikaskideak, berriz, beti garbi zeuden. Haietako txiroena ere

ez zegoen ni bezain zikin. Irakasleak marjinazio lanetan ere lagundu zuen denengandik urrunduz azken mahairaino. Nire gorputza ezin zikin zegoen. Urtean behin ibaian garbitzen ninduten, herriko Ferragosto jaien harira, herriko garrantzitsuenak. Behin amarekin pentsatzen nengoela, zazpi bat urte nituen, sutegiko errauts irakinetan erori nintzen. Eskuineko eskua erre nuen eta izekok ez ninduen medikuarengana eramanez, baina egunero belarrez tratatzen ninduen. Bi uso-arrautzen antzeko bi burbuila nituen, minez garrasi egin nuen baina ez zen inoiz mugitu. Saguak hazten ari nintzela zirudien.

Pare bat hilabeteren buruan mirariz sendatu nintzen eta oraindik ere baditut horren zantzuak. Eskola garaian, igande batean balkoian nengoela, jaisten ari zen neskato batek galdetu zidan ea berarekin joan nahi nuen andereño Vincenzinaren katixima ikasgaira. Ez nekien zer zen izebak jai garrantzitsuenetan mezara bakarrik eramaten ninduelako, ez nuen ulertzen zer zen elizara joatearen esanahia. Apaiz bat, Aita Buemi, bizi zen gure etxe parean, baina oso gutxitan ezagutu nuen eta errezeloz begiratu nion. Nire izekok errepikatu zidan gora behera: "Harekin hitz egiten baduzu, apaiz horrek mihia moztuko dizu". Hala ere, katixima eskolak hartzeko baimena eskatu eta lortu nuen ustekabeaz. Berehala gustura sentitu nintzen ingurune horretan. Andereñoak liburuxka bat eta egunkari bat oparitu zidan. Izugarritzeko poza sentitu nuen Jesusen berri entzutean. Egun batean esan zidan nire Lehen Jaunartzerako prestatuko ninduela. Etxean hitz egin nuen horretaz eta oraindik gazteegia nintzela esan zidaten. Erantzun nion, gezurretan, taldeko neska guztiek egingo zutelako. Egia esan ordurako konfirmatuta zeuden, hala ere andereñoa eta biok ados egon ginen eta San Nikolako apaizari eguna jarri genion: Corpus Christi eguna.

Soineko zuriaren arazoa sortu zen, baina norbaitek izebari

jakinarazi zion mojek alokatzen zutela. Aspaldi itxaroten zen eguna heldu zen: goizean elizako baraualdira lagundu zidan. Beste neskak han zeudela uste zuen, ez baitzuen sekula katiximako andrearekin harremanetan jartzeko ekimenik hartu. Bakarrik nengoela konturatuta, iraindu ninduen: "Gezurra, zakarra". Nire irakaslea ere mezatan egon zen goiz hartan beste jendearekin. Bertaratutako emakume batzuek lasaitu zuten. Apaiza heldu eta eskutik heldu eta sakristiara eraman ninduen aitortzera. Inoiz entzun gabeko hitz ederrak esan zizkidan. Zerura hegan egiten ari nintzela sentitu nuen eta nire artean esan nion: "Ez da egia apaizek mihia mozten dutenik, aitzitik badakite neskatoaren sufrimendua ulertzen". Ahal izan banu poztasunez besarkatu eta musukatuko nioke.

Penitentzia gisa bost Agur Maria esan eta nire eserlekura itzuli nintzen. Izebak berehala galdetu zidan zer esan nion apaizari hainbeste denbora han egon zela, eta nik esan nion: - Aitortza sekretua dela irakatsi zidan andereñoak -. - Bai, baina lehen aldiz esan behar didazu - azpimarratu zuen harpiak. Inola ere ez. Meza zen, jaunartzea eta irteeran osabaren eskua muxu ematera behartu ninduten: "Mesedez, bedeinka nazazu". Aitonarekin hasi nintzen, beti esaldi berdina, gero senide guztiak ibiltzen nintzen. Izeba Gaetanak liburuxka bat oparitu zidan. Gose nintzen, baina inork ez zidan janaririk eskaini. Normalean, behin ekitaldia amaituta, tabernara gailetekin granita hartzera joatea izaten zen, baina gordetzeko mania menderatzen zuten: eguerdian pasta plater bat jaten genuen eta arratsaldean argazkilariarengana joaten ginen. amaren argazkia bidaltzea proposatu zuten senideek.

Bigarren klasea amaitu nuen eta oso nota baxuekin gainditu nuen. Urte horretan uda osoan landa egon behar izan genuen. Erabaki nuen: "Igandeetan behintzat meztara joan behar dut eta bakarrik dagoen aitona bisitatzera". Oso gizon ona zen, asma jota. Alabak alde batera utzi zuen, neurri batean arduragabekeriagatik, neurri batean senarrak baldintzatzen zuelako, beti bizilagunekin, senideekin eta aitaginarrebekin haserre.

Arropa garbitzeko eraman nuen eta ezkutuan eraman nion izebari Michelillori, bestela arazoak izango ziren. Aitarekiko maitasunik ere ez zuen sentitu: egun batean bere ahizpa-arreba bat Castrangiara etorri zen hil zela esatera. "Ez baduzu uzten, ostikoka emango dizut", esan zion.

Herrian festa egiten zenean, musika bandako kideei "pezzo duro" eskaintzen zieten, bere koherentzia bereziagatik horrela esaten zitzaion izozkia. Osaba Michele, ez zen sekula argi izan gustuko ez zuelako edo ezohiko eskuzabaltasun keinu batera eraman zuelako, ni pasatzen ikusteak deitu zidan: "Concettina,

zatoz izozkia hartzera". Eta horrela aprobetxatu nuen, aldi bakan haietan, zerbait onaz gozatzeko.

Duela denbora pixka bat Bacenoko Cosentino doktoreak oroimenean galdutako detaile bat ekarri zidan gogora. Taldeak herriko kaleetan zehar jotzen zuen bitartean, haurrak kalejirarekin bat egiten saiatu ziren. Baina haien presentzia justifikatzeko beharrezkoa zen kide bat "ezagutzea". Hori frogatzeko, eskua jakaren poltsikoan zuen. Modu honetan nire osaba Micheleri jarraitu nuen, Gianni Cosentino, lehen hezkuntzako irakasle baten semea eta aitarik gabea, eskua kuadrillako buruzagiaren poltsikoan gordetzen zuen bitartean.

Gerra erdian, bonba batzuk erortzen hasi ziren Novaran. Denek ihes egin zuten eta ezagun batzuk Castrangian errefuxiatu ziren gurekin. Niretzat festa bat zen, konpainian egon nintzelako. Tarteka metrallen txistua entzuten zen. Albiste tragikoa ere iritsi zen, Orlando gozotegiko jabearen semea bonba batek hautsi zuela. Domodossolako ama, laugarren aldiz haurdun, Rosa eta Antonietarekin bakarrik geratu zen. Nire aita Sizilara deitua izan zen Bersagliere izateko. Handik hilabete batzuetara jakin zuen bere amak Emma izeneko neskatok bat erditu zuela eta lau seme-alabekin salbuetsita egongo zelakoan etxera itzultzeko aukera zuela.

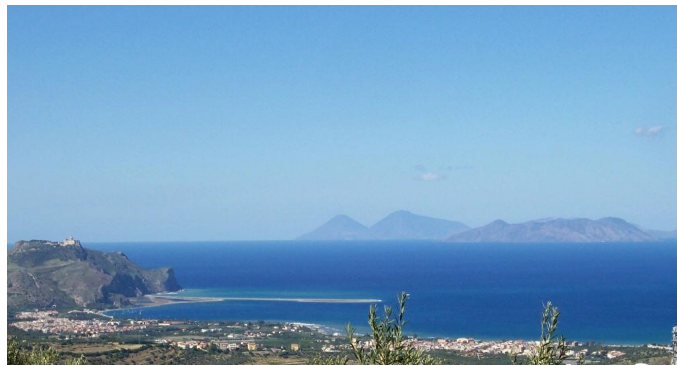
Tamalez, Domodossolara heldu zenean ezusteko mingotsa aurkitu zuen: Emmak 12 egunen buruan bizitzeari utzi zion. Handik bi egunera frontoira itzuli behar izan zuen. Hilabete batzuk geroago -irailaren 8aren ondorengo ziurgabetasun- eta ezegonkortasun-aldia izan zen- soldadutzatik ihes egitea lortu zuen eta Novara itzuli zen, gerra amaituko zenaren zain, amarekin bat egiteko. Zapatari denda txiki bat ireki zuen. Egunero joaten nintzen bera ikustera. Lotsatia baina nire

adinerako zintzoa, aita ezkonduta baina senar militar batekin lo egingo zuela uste nuen. Egun batean Bertolami plazako maldan gorako leihatilan sartu nintzen. Ondoko dendako pertsona aitarekin berriketan ari zen. Nire hatz erakusle eta erdiko hatzekin seinalatzen nuen nire amari engainatzen ari zen aitari begiak ateratzeko. Bizilagunak niri eustea lortu zuen, nire aitak irribarrez esan zuen bitartean "Zure kontuak zaindu". 44an ile iluneko mutil bat jaio zen, bera bezalako ile kizkurduna...

Badiavecchian bere aitaren aitona gaixotu zen urdaileko minbiziarekin. Nire izebaren baimena lortu nuen hura ikustera joateko. Askotan Castrangiatik jaisten nintzen eta erreka ondoan egiten nuen tarte. Ohean gogoan dut, lasai. Amona oraindik lanpetuta zegoen dendan eta denbora gutxi eskain zezakeen. Eskuan oliba-adar bat jarri zion euliak urruntzeko, baina okerrera egin zuen eta jada ez zuen indarrik eta nik urrundu nituen berarengandik. 1944ko azaroaren 2an 66 urte zituela Zerura hegana egin zuen. Aita Sizilian zegoen oraindik. Bere osabak ere joan ziren hiletara.

Tarteka amaren eskutitz batzuk jasotzen nituen. 45ean aita Domodossolara itzuli zen eta 46an nire anaia Giuseppe jaio zen.

Laugarren kapitulua - Olioa, amaraunak eta begi gaiztoa

Gerra zen mundu osoan zehar, komunikazioak zailak ziren, eta jada ez genuen Amaren berririk. Zorionez, aita Bersaglieri Gorputzean Siziliara ekarri zuten gogora eta askatasun egun batzuk zituenean ni bisitan etorri zen. Gerra zela eta jende asko zegoen landan. Desplazatuak hamabost egunez egoten ziren normalean, baina orduan herria bonbardaketa arriskuan zegoen eta nahiago zuten urte osoan landa egon.

Tarteka jende harekin aterpetzen nintzen. Bazegoen lau seme-alabako familia bat, janari falta izan arren beti umore onean. Hainbeste piku lehor zeuzkaten eta inori ematen ez zizkion osaba-osaben zitikeria ikusi nuen: eskukada polit bat hartu eta ezkutuan ekarri nituen. Gosaltzeko eman zizkidaten babarrun batzuk gorde nituen. Ogi gogorra ere: eskolara joan aurretik izebak poltsikoan sartu zidan xerra bat ume haiekin partekatu nuen eta trukean paper bat eman zidaten idazteko, kolunpioan jolastu ninduten eta haietako batek jostailuak, aulkiak eta niri eta bere ahizpa txikiari oparitu zizkidan panpinentzako oheak, bere ahizpa nagusiak trapuzko panpinak egiten zizkigun

bitartean.

Batzuetan gertatzen zen ibaira jaisten nintzela, non inguruko emakumeak errautsekin arropa garbitzera joaten zirela, eta han gelditzen nintzen harrituta bi harri handirekin eutsitako ontzi batean ura berotzeko piztutako suari begira.. Inoiz ez nuen ikusi nire izeba ebakuntza hauek egiten. Ia sekula ez zuen garbitzen edo inor ez zegoenean ibaira joaten zen bere arropa koipetsu eta oso zikinak ez azaltzeko.

Beste batzuetan behatu nituen bizpahiru egunez etxean ehundutako lihoa harrietan zabaltzen zuten emakumeei. Eguzki kiskalaren azpian busti eta lehortu zuten zuritu arte. Nire izebak beti deitzen zidan etxera baina nik ez nuen entzuten itxurak egiten nituen. Gerra garaian, bere alaba ere neskato batekin itzuli zen Turindik. Salvatore, bere semeordeari, erregina bat bezala tratatu zuten. Garai hartan herrian geratu ziren eta, okasiorako, izebak xaboi lurrintsua, lihozko eskuoihalak, ontzi-lehorgailua, mahai-zapia eta zapiak atera zituen inpresio ona egiteko. Aldiz, morroi bat bezala tratatu ninduten, enkarguak egitera eta iturritik ura hartzera bidali ninduten, gonbidatu bat bidaltzea lotsagarria baitzen.

Eguberriak heldu ziren eta, iparraldeko ohiturari jarraiki, goizean andregaiari Jesus Haurraren opari eder bat eman zioten alabari: panpina batentzako lapiko eta plater sorta eder bat. Pozik nengoen berarekin, baina aldi berean amorruez lehertzen nintzen, gauza horiek inoiz gertatu ez zitzaizkidan eta. Gero eta ahulagoa nintzen. Mahatsak baziren, baina ai jateko: ardorako zanpatu behar zuten. Auzokideei lapurtutakoa baino ezin zen jan. Hurrak biltzen ziren baina saltzeko. Ezkutuan jan nituen basoko urtxintxak bezala. Nire osabak Gabonetan eta Aste Santuan bakarrik erosten zuten esnea gailetak egiteko eta koilaratxo batekin gaingabetzen nuen irakiten zegoen bitartean. Nire izebak

oso gutxitan prestatzen zizkidan arrautza frijituak. Askotan espero nuen berak frijituko zidala: - Utz dezagun, pixka bat dugunean eta arrautza errutea pasatzen denean (Mesinako gazte bat zen, arrautzak biltzen eta fresko gisa pasatzen ibiltzen zena landa inguruan) horiek saldu eta dirua lortu -. Bi hilabetez arrautzak bildu eta gero saldu zituen.

Arrautzak erosi zituzten Messinakoek txita bat zeukaten ziurrenik eskuetan. Pikuak zurrupatu behar ziren, gutxi batzuk bakarrik jan zitezkeen, besteak eguzkitan lehortzen uzten ziren, negurako saltzeko edo kontserbatzeko. Urrian, iluntzean gaztaina ederrak egiten ziren. Zuritutakoak sobratzen baziren, osabak mahai gainean uzten zituen gela txikian (ez platerean, baizik eta lanparatik isurtzen zen olioak koipeztaturiko esterillan) eta goizean, jaikitzen zenean. Iau lanera joateko, esnatzen ninduen eta gaztainak ematen zizkidan eta esaten zidan: "Gosaldu duzu". Obeditu eta goseagatik jan nituen, baina olio zaporea zuten eta ezinbestean tripako mina ematen zidaten. Osaba harrotu zen: - Nire iloba maite dut, oraindik gaua berandu denean gaztainak prestatzen dizkiot -. Egia esan, nire osabak gorrotoa zuen begietan. Batzuetan horiak ziren, su-gorriak haserretzen zenean: txikiak izan arren, begi haiek aurpegia inbaditzen zioten. Txikiak eta sakonak ziren zulo estuak bezala gorrotoa isurtzen zena. Bien bitartean, disenteria eta harrak garaile izan ziren. Tarteka izebak olio koilaratxo bat ematen zidan. Honek harrak urruntzen ditu, marmar egin zuen bere burua konbentzitzeko... gero "prichentu"-rekin hasi zen: - Mazzai un vermu gruossu quennu à pagana, ùa u mazzu chi sugnu guztiak kristau. Edo astelehenean entzun, edo asteartean, edo asteazkenean, edo ostegunean, edo Vinardi, edo Sabutu, Pazkoko matteia du jurnu u viermu sturdudu a tierra casca.-

(Paganoa nintzenean harra lodi bat hil nuen eta orain kristau bezala

hiltzen dut. Astelehen Santuan, Astearte Santuan, Asteazken Santuan, Ostegun Santuan, Ostiral Santuan, Larunbat Santuan, Pazko eguneko goizean txundituta dagoen harra lurrera erortzen da).

Ez dakit nola bizirik atera nintzen.

Hemen parentesi bat irekitzen dugu.

Urte asko pasa ziren eta tripako mina izan nuen. Gela baten tamainako makinekin erradiografia egitera joan nintzen. Papel zuri bat eman zidaten ultzerarik ba ote zegoen ikusteko. Zoritxarrez, ez zen ezer ikusi. Erradiologoak gastritisa zela esan zuen eta mina arintzeko aringarri batzuk eman zizkidan. Ur koilarakada bat urdaildu ezin nuen puntura iritsi nintzen. Berrogeita hamar bat urte nituen. Paolok, Piacenzako Armandoren lagunak, espezialista batengana eramatea proposatu zidan. Mazzeo doktorearengana ere etorri zen. Gastroskopia tresna ezin zen eztairitik haratago sartu. "Ez dakit nola salbatu emakume hau", esan zuen medikuak, "piloroa itxita dago". Gastroskopia egin zuten pertsona guztiak bere oinetatik irten ziren gelatik. Ni ohatilan IV batekin. Medikuak sendagai sendo bat agindu zidan bi hilabeterako. Itzuli nintzenean instrumentua oraindik ez zen pasa. Beste tratamendu are indartsuagoa hiru hilabetez.

Lehen bisitatik bost hilabetera instrumentua piloroa apurtzen hasi zen. - Miraria! esan zuen Mazzeo doktoreak. Behin hodia kenduta galdera asko egin zizkidan sortzetikoa edo eragindakoa zen ulertzeko. Negarrez hasi nintzen: "Beharbada Zizik zizareentzat noizean behin ematen zidan olioia zen". Medikuak eskuak ilean sartu zituen: "Olioia? Eta zu oraindik bizirik!". Tratamenduarekin jarraituz, noizean behin gastroskopia errepikatzen nuen.

Eskerrik asko nire bizitza salbatu zuen Mazzeo doktoreari, orain urte batzuk geroago janaria gozatu ahal izango dut eusteko sendagai batzuekin.

Balkoitik norbaitek deitzen zionean, izekok burua biraka mantentzen zuen. Orduan, urdail hutsean ferrokina baso txiki bat hartzeko gomendatu zioten. Senarra erosteko konbentzitu zuen eta goizean edalontzi bat ere eman zidan.

Gainera, sineskeria ere nagusi zen etxe hartan. Osabak beti izaten zuen edaten zuen ardoagatik buruko mina, baina haren esanetan kausa norbaiten begi gaiztoa zen. Emazteak uxatu behar izan zuen: plater bat urarekin hartu, gatz eta olio tanta bat bota eta gero buruko minerako prichentuarekin hasi zen: - Oglu biridittu, oglu santissimu, etorri etxe honetara eta uxatu hau. morocchiu, oglu biriditto, atera ta mammucca au bota... (Olio bedeinkatua, olio saindua, sar zaitez etxe hontan eta kendu begi gaizto au, olio bedeinkatua, indartu zaitez eta deabru au bota...).

Olio bedeinkatuaren xafla honek, haien ustearen arabera, begi gaiztoa zabaldu zuen. Handik gutxira gelako lau ertzetan ura bota eta buruko mina joan zitzaion.

Zauriak sendatzeko, amaraunak olioarekin konbinatzen ziren, eta haragi zati txiki batekin salda egiteko. Nahasketa ikaragarri hura hutsezina zela esan zuten! Goizean edalontzi bat ur magnesioarekin eman zidaten. Pixka bat igaro ondoren, dardarka, hotzara atera behar izan nuen askatzeko. Berreskuratu nintzenez magia trikimailuak egiten zituen emakume batengana bidali ninduten: burutik oinetara neurtu ninduen soka batekin eta beso horizontalak berdinarekin. Pieza bat falta bazen urte horretarako heriotza saihesten zuen.

Nahiz eta beren erara osabak Jainkoarengan, Santuengan, Madonengan izan zuten fedea. Urtero irailaren 8an oinez joaten

ziren Tindarira, herritik berrogei bat kilometrora dagoen Madonna Beltzari eskainitako santutegira. Dagoeneko bost urtetik aurrera egin behar izan nuen penitentzia hori.

Tindariko Santutegiko erromeriak zirela eta, bezperan izebak trapuekin egiten zituen kappiniak (zapatak). Osaba puntualki ehizara joaten zen eta etxera untxi basati bat edo bi ekarri zituen sukaldatzera. Inpresio ona emateko, alberjiniak beteak ere prestatu zituen izebak. Ispilura begiratu eta aurpegia zapi batekin garbitu zuen. Garai hartan modan zegoen "Non dago zazà, nire edertasuna" abestia eta "zizi" deitzeko ohitura hartu nuen.

Arratsaldeko hamaikak aldera abiatu ginen Tindari goizaldera iristeko. Nire hauskortasunagatik nekatuta eta nekatuta, askotan eskatu nuen ur freskoa, baina ez zuten beste nekatu guztiek bezala postuetan erosi: eliza ondoan zegoen iturri bakarrean ilaran jarri ziren, eta bertatik ur beroa ateratzen zen. ez zuen lagundu beroa baretzen. Tradizioak dioenez, garbantzuak, babarrunak eta kanelliniak erosten zituzten, gero mezara joan, Madinuzza errezatzen zuten eta irteeran beren herrikideekin eta nire aitaren senideekin elkartu ziren. Eguerdian inguruko olibondoen azpian jatera joan ginen. Pena da hain nekatuta nengoela, egun hartan egia esan beti zegoen janari goxoa laguneren aurrean inpresio ona emateko. Bazkarian labean egositako untxi basatia, osaba beti pare bat arratsalde lehenago ehizatzen zena, berenjena eta piperra beteak, mahatsa eta etxeko gailetak. Etxera itzultzeko lagunek garraiobide bat hartzen zuten: kotxea edo zaldiz tiratutako gurdiak. Begiratu nuen, dagoeneko oinez itzultzeari uko eginda. Osaba bat bazen bakarrik zaldian ibiltzeko aukera izango nuen, bestela mingarria zen.

Bosgarren kapitulua - Hontzak

Erlijoaren gaian oraindik ere, nire osaba kofradia bateko kide zenez, Erramu igandean San Giorgio elizan konfesatu eta komunikatzeko betebeharra zuten. Ekitaldia goizeko bostetan egin zen, apaizak lehenik gizon guztiak kapera batean konfesatu zituen, gero emakumeentzako konfesionalera joan zen.

Txal beltz handi bat soinean zuen izebaren txanda iritsi zenean, jantzia parrillara hurbildu zuen, ahalik eta gehien estaltzeko: kamamila arnasa hartu behar zuela ematen zuen. Aitortu zuen eta gero: - Orain zure txanda da - esan zidan. Urtean zehar aitortza egin nahi nuen arren ezin nuen. Nere izebak errieta egin zidan: "Ez egin behar Jaunari iseka egin behar, urtean behin nahikoa da, bestela ez zarete merezi hostia hartzeko, begiekin ere bekatu egin dezakezulako".

Bederatziak aldera Meza Santua, jaunartzea eta etxera zuzen. Ohi bezala, arrazoi hutsalengatik, osaba biraoka hasi zen eta eztul urduri bat izan zuen. Eszena deskribaezinak gertatu ziren: egun hartan norbaitek behar bazuen, ezin zuen tu egin, bestela Jauna ahotik botako zuten. Zoritxarrez gertatuz gero, pitxerren estalkia hartu, bertan tu eta likidoa berriro edaten zuen urez eta azukrez. Aste Santuan jendea gauez ere egoten zen herrian fraideak egiten zituen arratsaldeko sermoietara joateko.

Ostegunean colombe prestatu ziren, hainbat formatako gaileta-orea urez egositako arrautza gogorrekin eta anella, osagai koloratzaile toxikoa. Ostiral Santuan barau-goizean gari kimuz apainduta dauden eliza guztiak bisitatu genituen, gero urte osorako ongizatea bermatzen zuten bilobaren hiru hosto (usain biziko sendabelarra) irentsi genituen.

Ez zenuten egunez lanik egin behar Jesus Gurutziltzatua minik ez egiteko, orratzak josten bazenuen zizta ematen zuen, gorputza mintzeko arriskua zegoela ikusten bazenu eta abar. Egun hartarako, edozer egin nuen, ez nuen jo ere egin, bestela Jesusek negar egingo zuen. Larunbateko hamaiketan Bake eta Pizkundeko Meza izan zen. Ume guztiek usoak ekartzen zituzten apaizaren bedeinkapena jasotzeko eta gero jateko. Inoiz ez dut asetasun hori kendu, nire usa bi arrautzekin gorde behar izan nuelako Aste Santuko osteko asteartean antolatu zen eskola-bidairako. Arrautza bat eskaini behar izan nion irakasleari. Pazko egunean errege pastaz egindako arkumetxo bat erosi zidaten, txikiena gehiegi ez gastatzeko. Osaba hain zikoitia zen, non sutan sortzen zen zartaginaren kedarrarekin oinetakoak distira egiten zituen. Izebak bazekien lan bat amaituta zegoela eta ordaintzen zidaten, aholkatu zidan: "Galdetu osabari ea ekarri zuen dirua".

Berak eta biok ia adoratu behar izan genuen bi esklabo txiki bezala hunkitu eta hari hamar lira eta niri bost eman arte. Ezin izan nuen nire dirua gastatu, txerritegirako bideratua zegoelako. Behin izebari esan nion loteria jokatu nahi nuela. Irabaztea espero zuelako onartu zuen. Nirea gezurra zen. Egia esan, janzeran ere urritasuna sentitu nuen ikaskideekin alderatuta: gonak zituzten, baina izebari ez zitzaizkion gustatzen eta soineko osoak janztera behartuta egon nintzen. Kotoizko galtzerdi zuriak, marroiak edo urdinak zeramatzen denek, hark egindako

galtzerdiekin konformatu behar izan nuen laranjaz, besteek baino gutxiago kostatzen zen kolorea. Belaunetik gora eramaten nituen elastiko batek lagunduta, baina arazo handiena zen, oinrik gabe, orkatilaraino iristen zirela. Haren gainean galtzerdi motz pare bat neramatzan eskumuturrekoak. Lehendik nahikoa baztertuta nengoen eta arropengatik ere nabarmendu behar izan nuen. Bost lirarekin klasera sartu aurretik goizean jantziko nituen galtzerdi duinago bat erosteko asmoa nuen. Egun horretan denda itxita egon zen. Diruarekin ezin nintzen etxera joan, nire izebak aurkituko zuelako. Mando bidetik harri baten azpian ezkutatzea pentsatu nuen. Gauean euria egin zuen eta, paperezkoak zirelarik, guztiz desegin ziren, hurrengo goizean haiek berreskuratzea joan nintzenean konturatu nintzenez.

Hamabost egun pasa ziren eta nire izebak galdetu zidan ea loteria irabazi ote nuen. Orduan ere ez nintzen zintzoa izan eta baietz esan nion. Diru hori ez zen inoiz iritsi. Ostiral Santuan, Doloretako Andre Mariaren omenezko prozesioan, irakaslearekin topo egin zuen azalpenak eskatu zizkion. Lotsaz hiltzen ari nintzen. Berez ez zen guztiaz jabetzen, beraz, izebaren bi zaplazteko jaso nituen bere begirada gogorren azpian. Beti gogoz joaten nintzen eskolara, baina emaitza eskasekin. Inork ez ninduen ulertzen eta beti gomendioei esker igotzen ninduten, beraz, ama lasai zegoen beti ikasten jartzen nindutela. Katuarekin bakarrik ondo nengoen, egun batean osaba mozkortua herritik tripatxo batekin itzuli zen arte eta animaliak puska bat hartu zuen bere burua elikatzeko. Soldaduek utzitako moskete bat hartuta, landa zabalean hil zuen. Desilusio handia izan zen niretzat.

Jotzeko garaian auzokoen baserrian utzitako gari eta garagar aleak hartzera joan nintzen, poltsa batean sartu eta ibaian dagoen Tindara andrearen errotera eraman nituen. Gero irina

Novarara eraman nion amaren lehengusuari eta honek, bi seme txikirekin alarguna izanik, goizean basoan egurra biltzera joan eta labea piztu zuen irina ekartzen ziotenei ogia prestatzeko, diru pixka bat irabaziz eta ogi pixka bat umeentzat.

Irailean, pikuak helduak zirenean, landareetara igo eta fruitu gozoak jaso nituen, adarretatik kako batekin zintzilik zeuden kanabera-saskietan jarriz. Pikuak moztu eta eguzkitan lehortzen uzten ziren baldakin batean. Egun batzuen buruan lehortu egin ziren. Saski handietan landatutako neguan jaten ziren. Garai polit haietan, piku lehorrak prestatzera etortzen zen Maria andrea, baserriko bizilaguna. Askotan joaten nintzen bera bisitatzera. Seme-alaba askoren ama izan zen. Horietako bat, Carmelo, epileptikoa zen. Tarteka ez zen gehiago aurkitzen. Ama kezkatua haren bila joan zen eta ni ia ondo pasatzen lagundu nuen.

Bosgarren mailan nengoela irakasleak gure gurasoei jakinarazteko eskatu zigun zinemara eramango gintuztela "Alpino txikia" filma ikustera. Osabak: "Ez zoaz zabor hori ikustera". Alboko apaizaren ilobak entzuna zuen: "Zuk bidali behar duzu, nik ere ez nuen ikusi". Orduan mugitu egin ziren eta joan ahal izan nintzen.

Amarengandik pakete bat heldu zitzaion gozokiekin. Batzuk ekarri nituen eskolara. Gose garaia zen eta gozokiak ere eskas ziren. Nire irakaslearen arrebak laugarren maila ematen zuen ni bosgarren mailan nengoela. Gozokiak eskatu zizkion ni baino gaixo zegoen neskato bati eta denak utzi nizkion.

1945ean nire aita Domodossolara itzuli zen. 1946ko apirilean berriro ikusi nuen eta harekin zegoen nire ama haurra espero zuena.

Hamar bat egun zoriontsu pasatu nituen gurasoekin. Askotan joaten nintzen nire aiton-amonak eta osaba-osabak bisitatzera, eta, beraz, nahi adina jaten nuen eta saltzen zituen amonaren

soda asko edaten nuen. Azkenean amak berarekin eraman nahi ninduen Italiako iparraldera, baina nire izebak, beti faltsu eta berekoiak, ni berarekin uzteko konbentzitu zuen. Bosgarren mailan nengoen, nire hauskortasuna ikusita beti borrokan. Azterketa egunetan bere anaia txikiaren jaiotzaren berria iritsi zen. Erabat pozik, baina triste aldi berean, poz eta minez negar egin nuen. Beharbada horregatik sustatu ninduen irakasleak azterketa garaian ahoa ireki ez nuen arren. Urte hartan herrian batxilergoko atala ezarri zuten eta ia ikaskide guztiek prestatu zituzten bertan sartzeko probak. Niretzat ez zegoen aukerarik: nire osabak sinetsita zeuden hontzak bakarrik joaten zirela eskola mota horretan. Izan ere, behin batxilergoa amaituta Messinara joan behar izan zuten masterra. Nire gurasoek pentsatu behar izan zuten liburuetarako dirua bidaltzea, ez zuten gasturik egingo. Negarrez jarraitu nuen ikasketak jarraitu nahi nuelako. Orduan, bi urteko lanbide-ikastaroan izena emateko aukera eskaini zidaten, bi urteko iraupena duen erdi-maila oso eskasa moduko batean. Pobreanak bertara joaten ziren, edonola ere onartu nuen. Batera eta bestera ibiliz, goizez eta arratsaldez ikastarora joan nintzen. Eskola mistoa zen: gizonezko zalapartatsuenek eskua altxatu zuten matematika irakasten zuen zuzendariaren aurka, italiar eta frantseseko irakasleak ere estropezu egin zituzten. Neskei etxeko lanak irakasten zitzaizkien eta gizonei nekazaritzako ezagutzak. Egia esan, ez dugu ezer ikasi. Nire irabazia ona izan zen lotsatia eta ikasteko egarri handiarekin.

Ikasturtea amaitu baino lehen irakasleek antzerki solidario baterako prestatu gintuzten. Kaleko trikuz jantzita egin behar izan nuen agerraldia. Han zegoen osabaren txapela, galtza motzak falta ziren. Nire izebari esan nionean, oihukatu zuen: "Zentzua zara fidantzak jartzen". Ez nuen gogorik galdu: Liezza

bizarginaren emaztearengana joan nintzen semearen galtzak mailegatzeko eskatzera. Hortaz, emanaldiaren arratsaldean kaleko trikuz jantzi nintzen, txalo askoren artean eta okasiorako entzuleen artean egon ziren osaba-osaben etsipenaren artean.

Zoritxarrez, bi urte horiek ere pasa ziren eta betirako amaitu nuen eskola, lehen bezain ezjakin geratu nintzela pentsatuz.

Seigarren kapitulua - Mesedez, barka nazazu (Izarren argia)

Hamabi urte nituen ama abuztuan etorri zitzaidan bisitan, lehen aldiz ikusi nituen aitarekin eta anaia txikiarekin. Haren aurpegi txikia ikusteak poztu egin ninduen eta egun hura nire bizitzako onenetako bat zela gogoratzen dut. Gurasoek ni eskolara itzultzeko ni beraiekin eramateko erabakia hartu zuten, baina nire izebak ideiatik aldendu zituen enegarren aldiz: jostun izatera bidaliko ninduen ofizioa ondo ikasteko aukerarekin. Eta hala gertatu zen, nire borondatearen aurka. Nire gurasoak joan ziren eta Sizilian geratu nintzen idiota bezala. Handik aurrera ez nuen bakerik izan eta beti ezkutuan negar egiten nuen. Nire osabak esan zuten, zalantzarik gabe, nire gurasoek ez nindutela haiek bezala maitatuko, alaba bat bezala hazi nindutela (alaba batek, zalantzarik gabe, nire min bera pasatuko zuen). Egunduean nire izeba herriko jostun onenarengana joan zen, amak ere ofizioa ikasia baitzuen, ea kontratatuko ninduen galdetzera. Jostunak erantzun zion jada zortzi neska zituela eta ezin zuela kopurua handitu. Hurrengo egunean, izebak arrautza batzuk ekarri zizkion konbentzitzeko eta esan zion: - Itzul zaitez hilabete barru, agian apendizetako bat Turinera joango da eta leku bat libre geratzen

da zure ilobarentzat -. Puntualki, hilabete baten buruan izekok laborategira bidali ninduen. Metro eta erdi baino gehiago ez zuen andereñoak ongi etorria eman zidan: "Ongi, pena ematen dizudalako eramango zaitut, irudikatzen dut nahiago zenukeela niregana etortzea landan geratu baino. zure izebarekin". Ez zegoen guztiz oker hori pentsatzean. Hurrengo egunean zortzietan agertu nintzen. "Hasi laborategia miatzen", esan zidan, "orduan lurra garbituko duzu". Istorioa kiratsa ematen hasi zitzaidan. Ahal nuen moduan garbiketari ekin nion. Txikia nintzen, hamabi urte nituen, baina zortzi zirudien.

Ez nekien lurra garbitzen: landan harriz egina zegoen eta herrian, baldosak zeuden tokian, izekok ez zuen inoiz garbitzen ez gastatzeko. Saiatu nintzen ahalik eta ondoen egiten, baina jostunak ipurdia deitu zidan, ondo garbitu ez nuelako. Bederatzietan langileak heldu ziren eta kausa berrian (neskatxoa) interesatzen hasi ziren. Guztiek erruki airez begiratu zidaten. Haien hitzaldiak entzun nituen eta zur eta lur geratu nintzen bizitzaren funtsezko gauzak ez jakiteak. Tarteka jostun lan batzuk ematen zizkidaten, egitea gustatzen ez zitzaidan gauzak, beti ikasi ezin izanagatik mingotsa. Alde positibo bat zegoen egunak: eguerdian, landa itzultzeko beharrik gabe, etxean lasai jaten nuen, mahai gainean zapi bat zabaldu, edalontzia, ur botila eta plater bat antolatu nituen. Laburbilduz, ogi eta gazta gogor zati bat jateko gustuko nuen mahaia jartzen jende arrunt guztiak bezala. Bazkalostean ni baino bederatzi urte zaharragoa zen eta jostun batengana joan nintzen. Nire inozotasunari begiak irekitzen lagundu zidan. Bere ama, elefante-hankak zituen ahizpa bat eta beste baliogabe bat bizi ziren berarekin.

Batzuetan zopa katilu bat hartzera gonbidatzen ninduten. Jostunak umeen arropetan gurutze puntuko brodatuak egiten

laguntzeko eskatu zidan. Behin tristura krisi bat izan nuen eta lana erdi eginda utzi nuen. Beste behin, gogotik, sutegiko errautsa hartu eta eskaieran zehar erein nuen. Esan zuten: "Nor dago? Gaixotasun bat harrapatuko dut?". Azkenean ulertu eta barkatu egin ninduten.

Batzuetan Antoniano umezurtz etxeko mojetara igotzen nintzen umezurtzekin jolastera. Inbidia pixka bat ematen nien, beren egunak ordenan bizi zirelako. Mahaia beti ondo jarrita jaten zuten, gero jolasten zuten eta azkenik ordu finkoetan Jainkoaren debozioari dedikatzen ziren otoitz eginez. Pentsatu nuen: - Zorionez, jada ez dituzte gurasoak eta hala ere mojekin ondo bizi dira, nik bitartean gurasoak ditut baina osaba ikaragarri hauekin bizitzera behartuta nago -. Beraiek jakin gabe, geroko galdeketa aspergarri bat ekiditeko, noizean behin herrian bizi zen aitaren izeba bat bisitatzera joaten nintzen. Dirua eskatu nion gurasoei gutun bat bidaltzeko ni haiekin eramateko eskatzeko.

Urtero azaroan Piano Vignan egiten zen Sant'Ugo azokara eramaten ninduten. Leku horretan, aitaren aitona-amonak estalpe bat jarri zuten eta bertan plantxan haragia eta txistorra prestatzen zituzten eta ardo baso on batekin batera saltzen zituzten. Niretzat aitaren senideekin batera egoteko aukera izan zen, haragi onaz gozatu eta koloretako freska bat edatea, braseroak, farolak, lurrezko lapikoak, kuartak eta bumbaelliak saltzen zituzten postuak begiratzea.

Biharamunean berriz ere Badia Vecchiara joan ginen Sant'Ugo jaietan, meza bat, prozesio txiki bat eta gero berriro aitona-amonen dendara, txistorra, ogia eta gaseosa eskaini zidaten, hau bola batekin itxitako botila txiki batetik isurtzen zen. barnealdean.

Gabonak baino lehen behin Messinara joan ginen 3 egunez. Senide batekin oheratu ginen. Ez zitzaidan apur bat gustatu:

osaba-osabei esan zien azokan baserritar bati arrautzak lapurtu zizkiola, arreta distraitzuz. Katekismoan ikasi nuen ez duzula lapurtu behar. Arratsaldean nire alabarekin estatuak egiten zituen jaun batengana joan ginen. Eskuzabal izateko, nire osabak dirua eman zidaten haiek erosteko. Castrangiako mahai koipeztatuaren gainean jaiotza bat eraiki ahal izan nuen. Zainzurien adarrekin eta kotoizko malutekin txabola bat osatu nuen. Arratsaldean olio z bustitako intxaur-oskolarekin eta Jesus Haurtxoaren ondoan soka zati batekin sortutako bi kandela giroaz gozatu nuen. Osaba Michelek ere baloratu zuen ideia eta saritu nahi izan ninduen: "Ntoia, zuritu bi ezti", eta izeba joan zen haien ohe azpian gordeta zeuden tokira.

Novaran bakarrik lo egitera gelditu nintzenean, Eguberrietako novenan zehar Antonietta bizilagunarekin joan nintzen goizeko 5etan Annunziata elizan egiten zen elizkizunera. Elizaren atzealdean sakristiak aulkiak jartzen zituen ordainpeko. Etxetik ekarri ditugu. Itzultzean Carolina bisitatu genuen, ingeniariaren garbitzailea, goizean goiz lanean ari zela eskaileretan. Orduko hartan jada joana zen San Frantzisko iturritik ura ateratzera laurden handiz, egurrezko tina betetzera. Esan zuen: "Caùsi, itxaron hemen, ea bart gailetarik sobratzen duten jauntxoei, gosaldiaz". Ez zen ia inoiz esku hutsik itzuli. Antonietta igotzera gonbidatu nuen eta erretzea piztu genuen. Carolinak jateko beste ezer aurkitzen ez zuenean sukaldara joan nintzen ogi gogor bat eta baso bat hartzera "bumbaello" ur. 8ak arte papitxoak egiteko gelditu ginen, gero agur esan genuen: ni tailerrera joan nintzen, Antonietta bere etxera joan zen amari laguntzera, 8 anai zituen alaba bakarraitzen.

Novaran bakarrik herritar sentitzen nintzen. Turi aitona bisitatzera joan nintzenean bere leihoak garbitu nizkion eta "a srea" (propina) eman zidan. Azazkalak eroztera joan nintzen.

Disolbatzailea ere erosi nuen kentzeko, osabak ezagutuko nituela sumatu nuenean. Talko hautsa erabili nuen hauts gisa. Ai: egun batean aurpegian utzi nuen eta nire arazo, zaplasteko eta irainak pasatu nituen. "Nondik atera zenuten zabor horren dirua?". Eta nik: "Ez al duzu ikusten irina dela?". Bitartean, bizilagunak beste auzo batera joan ziren. Egund batean zirkura joateko gonbidapena egin zidaten. "Ez daukat dirurik..." esan nion. Maileguan eman zizkidaten. Arratsaldean marinela laborategira ikuskizunaz goatzera: tximinoak trapezioan, haurrak zaldi gainean, elefanteak, pailazoak, inoiz ikusi gabeko gauzak. Zoritxarrez 8 lira atera behar izan nituen.

Handik egun batzuetara, Castrangiara nindoala, San Salvatorean eskolakide baten ama ezagutu nuen baserritarrei erositako barazkiz betetako poltsa batekin. Ea herrira bueltatuko ote nintzen galdetu zidan (garai hartako mentalitatea zela eta, poltsarekin plazara joateak lotsatzen zuen!). Adostu nuen, propinarekin diru pixka bat irabaztea pentsatu nuen. Zoritxarrez, bere etxera nekez helduta, lau kakahueterekin saritu ninduen. Ez nuen bihotza galdu. Lira bat irabazi nuen Fantinako andre bati panpin bat salduz. Kartoizko Pinotxoak eraiki nituen hankak eta besoak kate batek mugituta. Ume batzuek zentimo batzuen truke erosten zituzten. Beste ideia bat: ume txiroentzako eguzkitako betaurrekoak. Tabernen aurrean kolore gardeneko gozokien bilgarrien bila nenbilen. Azukre paperarekin markoa moztu nuen eta beste zentimo batzuk berreskuratu nituen. Bi hilabeteren buruan 8 lira itzultzea lortu nuen.

Aitona, adin aurreratua izan arren, bost urte zituenetik izan zituen asma eta hernia, landa eremuan distraitzen saiatu zen, alaba ia ez baitzen bisitatzera joaten. Ondo ibili zen udako bi hilabeteetan bere alaba Mesinatik heldu zenean: arropak garbitu eta etxea hankaz gora jarri zuen urtean pilatutako guztia

garbitzeko.

Elkartzen ginenean esaten zidan: "Zure izeba lotsagarria da, ezin duzu agure gajo bat horrela sufritu zikinkerian". Arratsaldean salatzerantz joan nintzen, baina izebak bere koinata kritikatu zuen: - Herritarra da, berak pentsa dezake zer nahi duen -. Eta nik erantzun nion: "Arrazoia duzu, ikusi dut egiten duzun garbiketa: pixategia azidoz garbitu ere egin zenuten eta berriro distiratsu geratu zen". Momentu honetan zaplazteko bat eman zidan, gauza hauetaz hitz egin behar ez zelako eta nazkagarria nintzen.

Egun batean aitonak diru pixka bat eman zidan eta tailerreko neskak hizketan ari ziren abesti liburu bat erosi nuen. Denbora batez ezkutatzea lortu nuen, baina arratsalde batean ez nuen astirik izan eta osaba, konturatuta, zin egiten hasi zen: - Zabor itsusi hau ere, orain jazarle bihurtzen ari zara -. Hitz haietan aurpegira bota nion bera baino lehen. Nire matxinada bistatik galdu zuen, galtzetako gerrikoa jaitsi eta bortizki kolpeka hasi zen. Hamahiru urte inguru nituen eta bere emazteari esan zion aldi bakarra izan zen: - Entzun nuen andre bat Italiako iparraldera joaten ari dela, lagundu zure iloba herrira eta bidali berarekin gurasoengana -. Momentu hartan pozik sentitu nintzen, hartu nituen kolpeen mina ere ahaztu nuen, orduan joan eta belar gainean eseri nintzen pentsakor. Iluntasuna jaisten hasia zen, pentsatu nuen, gaueko itzalak zuhaitzen adarretara sartzen zirenean eta haize hotz arin bat igo zen ibaitik.

Intxaurrondo baten kontra makurtu eta hodeiei begira lo hartu nuen. Asko amets egin nuen, koloretako amets multzo bat. Haize arin batek laztantzen zidan aurpegia. Begiak ireki nituen eta arraro, beti gorrotatu izan dudana leku hura maite nuen eta harriduraz ohartu nintzen lehen aldiz izarren argiak soilik argitzen zuela. Utzi nuen abandonu egoera honetan sartzen, berriro amestu nuen. Zoriontasuna jariagai misterioitsu bat bezala

sartzen zen nire izaki txiki tantaz tanta. Ez nintzen ume gozoa. Oinak zimurtuta zeuzkan, errekako harri zorrotzen gainean ibili zirelako, baina nire gorputz osoa, eta baita arima ere, ohituta zeuden orain gozo eta samurra iduri zitekeen guztia gaitzestera. Baina aitortzen dut arratsalde hartako lo labur hura zoragarria izan zela eta ez nuela berriro aurkitu. Agian horregatik gogoan dut oraindik. Bat-batean esku bat nire sorbalda gainean jarri zen, izeba Antonia iritsi zen eta bere erara, bat-batean esnatu ninduen: "Goazen etxera. Iritsi garenean, zure osabari eskua muxu emango diozu eta esango diozu - Mesedez, barkaidazu -". Eta hala izan zen.

Arratsalde hartan dardarka oheratu nintzen, gau hartan ezin izan nuen lorik egin eta orduak egunaren aurreikuspen frenetikoan eman nituen. Konturatu gabe lotan lerratzen banintz, bat-batean ikaratu egiten nintzen dei edo kontzientzia astindu batek bezala, eta horrek esna eta oinazea eskatzen zidan eta atsedetik ematen ez zidan. Gainerako denbora begiak zabalik pasatzen nuen, gaueko iluntasunak hormetan marrazten zituen munstroak aztertzen eta, ezer egiteko indarrik izan gabe, negar eta negar egin nuen. Baina ez zen oihu triste bat, hauteman ezin nuen beste zerbait baizik. Hurrengo egunean ez nintzen laborategira joan nire gorputza mapa baten antza zuelako, oso ubelduta zegoen. Astebeteren buruan itzuli nintzen seinaleak desagertzen hasi zirenean.

Zazpigarren kapitulua - Emilia

Igande arratsaldean umezurtz-etxera joan nintzen lagun batzuekin: moja batek Ebanjelioa azaldu zigun modu politean, esandako txiste batzuekin. Zein poza ordu hori pozik pasatzeak. Egun batean esan zigun Mesinako apezpikua urrian iritsiko zela Konfirmazioetara.

- Altxa ezazu eskua Sakramentu hau nahi baduzue, nik salbatore Abbadessa artzipresteari komunika dezadan.- Zer egin jakin gabe, eskua lotsati altxatu nuen. Handik egun batzuetara ziziri esan nion. Lotsatuta zegoen: amabitxi bat bilatu behar genuen. Postariaren alaba, Rina andereñoa, irakasle gaztea proposatu nion. Nola galdetuko diogu? Hurrengo egunean bere etxera joan ginen eta baiezkoa eman zuen. 1948ko urriaren 9an arratsaldean nire lagunekin Ama Elizara joan nintzen konfesatzera. Biharamunean goizean joan nintzen nire amabitxiaren etxera, eta hark bihotz txikiz ehundutako filigranazko eskumuturreko bat oparitu zidan. Pozten hasi nintzen. 11etan elizara joan ginen. Gotzaina heldu zen eta Meza Santua ospatzen hasi zen. Tarte horretan Erdiko nabearen ilaran jarri ginen eta banan-banan baieztatu gintuen. Behin meza amaituta, osabak ez zieten amabitxiari kaferik ere eskaini. "Commar" deituz besterik ez zuten agurtu.

Gogoan dut txikitan ere, Castrangiatik bueltatu ginenean, herrira heldu aurretik Salvatoreari eskainitako ermita bat zegoela. Momentu batez gelditu zen zizì eta esan zuen ozenki "ai amak, oi ama...". Otoitz bat zela uste nuen. Zahartu nintzenean ulertu nuen haren orde z hildako amari deitzen ziola, hilerrria kaperaren gainean zegoen eta. Ez nuen inoiz hilerrria bisitatu zizì Santuen jaietara ere ez baitzen joaten. Banekien okasio hartan jendeak loreak erosi zizkiola Miss Signorinori "Fussadello" izeneko tokian eta ia prozesioan joan zirela maiteen hilobia apaintzera. Behin zizìri proposatu nion: "Zergatik ez gara joaten zure amaren hilobia ere bisitatzera?".

Barkatu egingo zuela erantzun zion. - Alferrik da "amak - amak" deitzea lore bat ere ekarri nahi ez badiozu. - Hitz hauekin ia mugitu zen. Fussadellora joan ginen krisantemo batzuk erostera. Santu Guztien egunean aitonari Turi deitzera joan nintzen "amaren" hilobira eramateko, niretzat amona Rosa. Duela gutxi nire aitonari hilobi hori berreraiki zioten gerra garaian hilerrrian eroritako bonba bakarrak suntsitu zuelako.

Nahiz eta harro nengoen beste borroka bat irabazi izanaz, nire pentsamenduak gurasoekin zeuden gau eta egun. Laborategian nengoela distraitzen saiatu nintzen. Joskintzaz gozaten hasi nintzen: sorbaldarako guata prestatu nuen, ikatz-plantxan putz egin nuen. Plantxa beroa zegoenean neska handiek piezak lisatzen zituzten arropa egiteko. Tenkatua mantentzeko, bi zinta artean jositako pisuak jartzen ziren ertzean. Fusilaren materiala saltzen zuen nire aitabitxiari erostera joan nintzen. Mailuarekin berdindu behar nituen pelletak ziren. Batzuetan behatzak berdindu ere egiten nituen... Bitartean, Orlando andreak neska nagusientzat mozteko ikastaroak egiten zituen. Urruti eserita nengoen baina entzuten ari nintzen ikasgaietatik zerbait ulertzeko. Behin osabak esan zuten Fantinara joango ginela

"konparatu" eta "konparatu" bisitatzera, gurekin lo egiten zutenak Novarara enkargu garrantzitsuetara etortzen zirenean. Behin amabitxiak galdetu zion zizìri "Zenbat urte dituzu?" Eta zizì: - Begiak ilundu zaizkit, ez naiz gogoratzen - (ikusirik ez banuen, ez naiz gogoratzen).

Aiton Turiren puntarekin oihal berde bat erostera joan nintzen, nire gaitasuna probatzeko gona bat egin nuen. Fantinarako irteera eguna iritsi zen (bi ordu oinez). 4etan jaiki ginen. Zizì harritu nahi nuen gona jantzita. Hain estua zen ia ezin nuen ibili. Nire sorkuntza ikusi zutenean esaten hasi ziren: - Guk altxatu genuen eta orain hazten hasten den hontza bezala jokutzen du. Lotsa ematen digu. Eta nik adierazi nion: "Ez dut hau kentzen, nahi baduzu horrela da, bestela, zoaz!" Baina bihotzean pentsatu nuen "nola ibiliko naiz hain gona estuarekin...". Helmugara iritsi ginen hala ere. Komareak galdetu zidan non egin ote nuen hain gona eder bat. - Sa figi illa - (berak egin zuen) erantzun zion zizì. - Beraz, zerbait josi behar dugunean beregana etortzen gara -. Hontza harrotasuna...

Batzuetan herrian atsekabetzen ninduten gauzak ikusten nituen. Emilia gor-mutua zen, beharbada etxerik gabea. Ia egunero pasatzen zen ni bizi nintzen kaletik. Norbait ezagutuz gero eskua ahora eramaten zuen. Batzuetan jendeak ogi puska bat eskaintzen zion, baina bazeuden eskrupulurik gabe gazta lurrazalak eman eta gero erreakzioa ikusteko ezkutatu egiten zirenak: neska gizajoa ate baten eskailera batean eseri eta burua paretaren kontra jo zuen. Egun batean dendara hari bat hartzera nindoala Antonio itsuaren ahots ozena entzun nuen. Herriaren goialdean kokatutako abadiatik sardinak heldu zirela iragarri zuen. Soberan nituen aitonaren puntatik lira gutxi batzuekin arrandegira joan nintzen pare bat ontza erostera. Eguerdian sukaldea ikatzez piztu nuen, sardinak egosi eta azukre-paper

batean jarri nituen. Emilia pasatzen ikusi nuenean eman nizkion. Harriduraz begiratu zien eta irribarre txiki bat eman zidan eskerrak emateko. Ohiko atarian eserita ikusi nuen, ez zuen burua hormaren kontra kolpatzen, baizik eta hatz argalak ahoan jartzen zituela. Egun hartan ez nuen jan: sukaldea garbitu behar izan nuen geratzen ziren txingarretatik, osabei nire ekimenak ez ulertarazteko.

Angela kale horretatik igaro zen eguerdi aldera bere seme Ninorekin, oinez zihoan baina keinuz hitz egiten zuen gizon elbarri batekin. Kubo batekin joan ziren umezurztegitik zopa hartzera. Egun batean Nino bakarrik zegoen bere ontziarekin, nire etxe ondoan bi mutilek biluztu zuten eta ihes egin zuten. Ezin zituen prakak altxatu. Barruko arroparik gabe zegoen. lotsati jaitsi nintzen hura janztera. Gizon biluzik ikusten nuen lehen aldia zen. Ai osabak jakin izan balute, eskandalua izango zen.

Gurasoei bidalitako gutun askoren batean eskumuturreko erlojuaren nahia adierazi nuen. Domodossolatik Agostina andrea etorri zela jakin nuenean, bere ikustera joan nintzen. Ikusi orduko besarkatu eta gurasoek bidalitako pakete bat eman zidan. Ireki nuen eta nire harridurarako arkume larruzko beroki marroi bat aurkitu nuen, hatz bat bezain kizkurrekin, feltrozko txano bat eta erloju batekin kutxa bat. Pozez dardarka nengoen andreak eskumuturrean jartzen zidan bitartean. Edalontzi bat ur eman zidan sendatzen laguntzeko eta korrika joan nintzen etxera. Biharamunean osabak Novarara etorri zirenean esan zidaten larru hori janzten banintz erotuta nengoela pentsatuko zutela: herrian inork ez zuen horrelakorik. Harrotasunez jantzi nuen hala ere. Mahuka atzera botako nuke denek erloju txiki az hartzeko. Askotan soka ematen nion, denbora gutxian apurtu zen. Castrangiara joan nintzen adineko pertsona batzuk ezagutu nituen, ordua galdetu zidaten. Inpresio txarra ez egiteko, orain

ezinezko apurtutako erlojuari begiratu eta haizea egitea ahaztu zitzaidala esan nion. - Eskerrik asko -. Agurtu ninduten eta bidean jarraitu zuten.

Nire lagunekin alderatuta, txikia eta argala nintzen, denak "garatuak" ziren. Gutun batean amak galdetu zion ziziri ea nire ahizpa Rosa bezala "garatua" ote nintzen. Baina Zizirentzat gauza hauetaz hitz egitea tabua zen. Ez zekien bizitzari buruz dena nekiela. Beti bezala errebelde, esan nion: "Ez naiz 'andereño', gaizki elikatuta nagoelako". Eta berak: - Zer diozu? Beti lagundu zaitugu. Arratsalde batean Castrangian lo nengoen eta gaixorik sentitu nintzen. Izerdi hotzean nengoen. Amaiera zela pentsatuz, otoitz egin, negar egin eta ilunpetara atera nintzen tanta batzuk pixa egitera. Eta esan zuten: "Beste aldiz jaikitzen bazara, jo egingo zaitut!". Beharbada Tindariko Madonnak babestu ninduen. Lastozko koltxoira itzuli eta lo hartu nuen. Biharamunean Novarako laborategian Assunta andereñoak ohi baino zurbilago ikusi ninduen. Zerbitzariak goizero bezala xerra txigortuekin kafea eta esnea ekarri zizkidanean, niri ere eskaini zidan.

Zortzigarren kapitulua - Enaren hegaldia

Novaran denbora asko emanaz, bizitza aldatu egin zela zirudien: beharbada Turi aitona bisitatzera joan eta arratsalde osoz etenik gabe harekin pozik solasean aritu nintzelako. Istorio asko kontatu zizkidan bere bizitzari buruz eta zein zaila izan zen garai batean bere existentzia. Gainera, Novaran bizi nintzen herrian gertatutako gertaera garrantzitsuen lekuko izateko aukera izan nuen. Batez ere, erlijio-funtzio handiek, prozesioek, bataioek, konfirmazioek, baina ezer baino gehiago ezkontza zeremoniek hunkitu ninduten. Orduan ezkontzak ospatzen ziren arratsaldean, ia beti joaten nintzen lagunekin San Nikola elizan ingurura begiratzera.

Arratsalde batean soineko zuriz jantzitako andregai bat aitak lagunduta ateratzen ikusi nuen. Elurra bezain zuria, panpina bat zirudien, oso ederra zen! Karmelina izan zen Filipporekin ezkondu zena. Erabat enpatizatu eta amets egin nuen: "nork daki, baliteke egunen batean ni ere izan..."

Garai haietan sentsazio arraroak izaten nituen, zerbait berria eta arraroa zegoen airean, premonizioak nituen. Ezinegona nengoen eta aparteko gertaera bat noiz gertatuko zain. Eta, egia esan, ekitaldia ez zen asko luzatu. Eguerdi aldera postaria etorri ohi zen. Ekaineko egun batean bere ahotsa oihuka entzuten dut: "Campo, hor dago posta". Eskutitza hartu nuen, zetorren... Domodossola! Amak bere arrebari idatzi zion.

Bat-batean ireki nuen ia urratu eta irakurri nuen arte, han zegoen bizitza osoan itxaroten nuen berria: irailaren 12an ama Siziliara etorriko zen ni jaso eta iparraldera eramateko! Honezkero andereño bat nintzen, etorkizuna zain zegoen eta lana aurkitu behar nuen. Izebak izango zuen erreakzioa ezagututa, zuhurtziaz ezkutatu nuen gutuna zabor-itsasoa zuen pote baten hondoa: zizì irakurri izan balu, gizajoa... Batzuetan osaba Micherillo, hura ez zenean. baserrietan lanean, Novarako dendara etorri zen. Batzuetan zizìrekin etortzen zen eta, larrituta, esaten zuen: "Zure amak ez du denbora bat idatzi, zerbait gertatu behar zaio...". Ni, berriz, beste gutun bat iradokizun batekin iritsiko ote zen beldur nintzen. Egun batean, hain zuzen ere, bat iritsi zen, baina zorionez, Siziliarako bidaiari inolako aipamenik egin gabe. Uda poliki-poliki irrist egin zitzaidan, ezin nuen itxaron itxaron frenetiko hura bukatzeko. Lanak ez pentsatzeko eta ama iritsi arte denbora pasatzen lagundu dit. Abuztuaren 15eko Jasokundeko jaietarako jende guztiak bere dotorezia erakutsi nahi izan zuen eta laborategian beti zegoen egiteko asko, ohi baino gehiago: andre askok beren soineko berria erakutsi nahi zuten. Abuztuaren 13a euren arropa josten zezaketen langileei eskaini zitzaien.

Ziziri eskatu nion ehuna erosteko nire lagunaren parean egoteko. Onartu zuen eta korapilo urdineko oihal merke bat aukeratu nuen. Tailerreko andereñoak moztu zidan eta adineko langile bati

josten laguntzeko eskatu zidan. Festa egunean soineko berria nuen beste guztiak bezala.

Baziren Fantinatik etorritako ezagun batzuk ere. Haietako batek nire gona estu famatua ikusi zuen. Oihal zati bat ekarri eta zizìri galdetu zion: "Zure ilobak egin behar dit soinekoa, oso ona da!". Haren neurriak hartu nizkion. Assunta andereñoak bezero bati egindako modelo bat nuen buruan. Denbora pixka bat eskatu nuen moztu eta probatzeko. "Ongi dago, oihala astun samarra da, udazkenerako egokia. Irailaren 20 aldera etorriko naiz".

Bitartean Karmelinak, laborategiko neska batek, bere lagun guztiak gonbidatu zituen iraileko arratsalde batean Matrix elizan ospatutako ezkontzara. zizìren baimenarekin joan nintzen ekitaldira. Gonbidatuen artean Domodossola-ko andre bat ere bazegoen, bere berehalako irteera iragarri zuena: "Concettina, zure egunak zenbatuta daude Novaran. Zure ama etorriko da laster zure bila".

Freskagarri aberatsen ondoren etxera pozik itzuli nintzen. Egunak pasa eta irailaren 8an iritsi ziren Tindari jaiak, urte hartan ibaian zehar egiten zuen ibilbide oso luzea ez zitzaidan lehen aldian bezain gogorra eta infinitua iruditzen, hegan egiten ari nintzela iruditzen zitzaidan. Castrangiara bueltatu ginenean zizìri jakinarazi nion egun batzuk geratuko nintzela asmatutako aitzakiarekin laborategia itxita egongo zela 12ra arte. Goiz hartan bihotza taupadaka zegoen. Bizilagun bati eramateko piku batzuk hartu eta Novararantz abiatu ginen. Bide erdian nire ama ikusi nuen urrutitik mando bidetik jaisten. Beregana korrika eta beso txikietan nuen indar guztiarekin besarkatu nuen. Zizì oihuka hasi zen: "Zergatik etorri zara bat-batean? Uste duzu Concettina eraman dezakezula?". "Bai - erantzun zuen amak - hiru egun barru irtengo gara". "Ezin duzu, soinekoa prestatu behar diozu Fantinako andre bati". Niri eusteko beste aitzakia bat izan zen.

Oihukatu zuen etengabe. Atzamar batekin zerua ukitzen ari nintzen. Nire damu bakarra aitona Turi bisitatu ezin izana izango zen.

Hilaren 14an arratsaldean afaldu genuen. Zizik ahoa iraintzeko besterik ez zuen ireki: "Nola ausartzen zara nigandik kentzen, ez duzu bihotzik, gehiegi sufritzen nauzu, jada ez zaitut arrebatzat hartzen". Micherillo negarrez ikusi nuen lehen aldiz. Egurra bezalako oskol zakar eta gogorren azpian, gizateria-tanta batzuk espetxeratuta geratu ziren. Ni, berriz, marmola bezain hotz egin nuen eta ez nintzen batere hunkitu.

Gauetz ez nuen keinurik lo egin, milaka pentsamenduk kaotikoki atzetik zihoazen elkarren buruan eta ezin nuen goiza noiz iritsiko itxaron irten ahal izateko. Amak "cauzi ilupi" ezizena zuen jaun bati eskatu zion taxia (otso galtzak). Egunsentian jaiki, azken ukitua egin genuen kartoizko maletari eta agur esan genien osabari. Irtetean, nire izeba bere gelatik negar malkotan atera zen, ilea beheratuta, eta nire amaren oinetara bota zuen, eske: "Orain nire burua hilko dut eta heriotza izango duzu zure kontzientziaren gainontzeko Bizitza! Mesedez, zuri belauniko galdetzen dizut -esan zuen- Emakume pobre bat besterik ez naiz, bakarrik eta senar faltsu batek piztia bezala tratatua, inork ez nau maite. Ene ahizpa, eskatzen dizut ez dezazun kentzeko. Ni, erruki, ez duzu ni bakean uzteko eskubiderik, gure artean lore bat bezala hazi zen eta orain eskerrik asko ez!"

Ile nahasia eta aurpegia lokatzez tantaka, lurra jo zuen, unibertso osoa madarikatuz. Nire amak ulertu zuen bere arreba arriskutsu bihurtu zela eta burua galtzen ari zela, pazientziarik gabe zegoen. Hala ere, ez zen mugitu, ez zuen errukiz hunkitzen uzten, gorra zen haren eldarnioei, urrunera begiratu eta bere dramaren amaieraren zain egon zen. Nire izeba ama irmoa zela konturatu zenean, bere gelara sartu zen, azken agurra ukatuz.

Bat-batean alde egin genuen, kalera itzuli zen madarikatuz, urruntzen ginenean uzkurtuta ikusi genuen harriekin nahasten zen bola beltz txiki bat bihurtu arte. Agian krudela izan nintzen berarekin, umeak bakarrik izan daitezkeen bezala, baina gogoan dut amaren eskutik babestuta bere etxetik alde egiten nuenean, nire bistatik desagertzeaz zegoela ikusi nuenean nire erresumina guztiak afektu bihurtu zirela bat-batean. eta erruki sentimendu bat sentitu nuen berarekin (gero jakin nuen hilabete batzuetan kalean negar egin zuela hilda banintz bezala).

Bertolami plazan taxien atea ireki ziren. Leihotik keinua egin nion ikusten nituen guztiei herria amaitu arte. Bidaian zehar bihotzean astinduz ikusi nuen panorama eta poliki-poliki nire begiradatik urruntzen zen herria, isilik egon ginen luzaroan itsasoa ikusi arte. Honezkero Novaratik urrun nengoen, behin betiko! Pentsamendu kontrajarriak borrokatzen zitzaizkidan buruan eta ezin izan nituen kontrolatu, orduan esnatu nintzen amak laztantzen ninduenean, heldu ginela ohartaraziz. Orduan biziki maite nuen biziki denbora luzez gorrotatu nuen herri hura, bizi nuen bizitza tristeagatik. Vigliatore geltokian nahasmen handia zegoen, gu bezalako asko iparralderantz joaten ziren kartoizko maleta eta bestelako poltsekin.

Itsasotik haize mehe bat zetorren eta gatza nire ezpainak zaporea sentitu nuen. Sentsazio ederra lehen aldiz sentitu nuena. Trenaren zain egon ginen ordu erdiz. Niretzat aire berria zen. Jendeak "Irakaslea, esaidazu zein izan den lehenengo, oilaskoa ala arrautza" abesti ezaguna. Guztiak kontinenteko oporretatik bueltan zeuden. Behin Messinara heldu ginenean, txundituta ikusi nituen ferry-ontzira igotzen ziren kotxeak. Irailaren erdialdea zen eta itsasartearen gaineko zeru oso urdin hartan milaka enarak bueltaka ari ziren. Haien hegaldiarekin nire ametsa brodatzen ari ziren: azkenean nire familiarekin bizitzera

itzultzea. Hondo distiratsu horren erdian Jainkoa ikusten saiatu nintzen eta, ikusi ez nuen arren, eskerrak eman nizkion nire arima txikiaren barrenetik. Ordu ugariren ondoren Erroman jaitsi ginen, ordu gehiago itxaron ondoren, Milanera joateko tren hartzeko, eta han beste tren aldaketa bat zegoen Domodossolarako. Amets bat zen. Tren hartan, amak ezagutzen zituen hainbat pertsona agurtu zituen. Denek galdetzen zuten nongoa zen eta nor zen berarekin zegoen neska. Ez zekiten beste alaba bat zuela.

Paisaiak behatu nituen: harriduraz ikusi nituen Maggiore lakua eta uharteak, gero mendiak. Iritsi ginen arte zenbat denbora falta zen galdetu nion, herria mendiz inguratutako haran batean zegoela jakinda. Goizaldean heldu ginen Domodossolara. Zerua grisa zen, kaleak ere ilun margotuta zeudela zirudien, jendea pauso irmo batekin ibiltzen zen lurrari begira, arropak ere ilunak ziren. Geltokian aita gure zain zegoen bi urte lehenago Sizilian ikusi nuen anaia txikiarekin. Muxuak eta besarkadak. Etxera zihoala laster nire hiria izango zen lekua aurkitzen saiatu nintzen. Etxeetako leihoak zenbatu nituen baina hain ziren ugari non kalkuluen arrastoa galdu nuen. Leiho gehiegi zeuden, eta etxe gehiegi bata bestearen ganean. Hain ziren altuak non nire begiak zeruan galduta zeuden.

Zorabioa sentitu nuen. Milaka galdera sortu zitzaizkidan buruan, pazientzia handiz joan-etorrian. Bidaian zehar ezin izan nuen hitz bakar bat ere esan. Orduan etxean beste sorpresa bat izan nuen nire ahizpak ikustean, argazkietatik bakarrik gogoratzen nituenak. Beste sorpresa bat harraska, txorrota eta gas sukaldea zituen sukaldea izan zen (Novara etxean ez zegoen urik eta egurrez egosten genuen). Arratsaldean Comare Grazia etorri zitzaigun bere alaba Caterinarekin. Bizilagunek ere ni ezagutu nahi zuten. Hurrengo arratsaldean aitak zinemara eraman ninduen. Betiko

gogoratuko dudan nire bizitzako arratsalde ederrenetarikoa bat, azken egunera arte. Azkenean nire aitarekin nengoen, lehenago maite nuen aita absente bat maite duen bezala, orain miresten nuen eta azkenean lehen aldiz babestuta sentitu nintzen bere printzesa banintz bezala. Laburbilduz, hodeien gainetik ibiltzen nintzela sentitu nuen, unibertsoko beste puntu batean lurreratu nintzela.

Bederatzigarren kapitulua - Zerurako atea

Siziliatik alde egin baino lehen, amak lortu zuen nire lan bat bilatzea ilegilean eta bi egunen buruan lanera joan nintzen. Goizean goiz irten ginen etxetik: hunkituta nengoen albiste honek.

Sarreran Tilde andereñoak harrera egin zidan, irribarre handi bat eman eta eskutik helduta, emakume atsegin eta jatorra. Tildek esan zidan Milaneraz "Kaixo bela tusa (neska), etorri, nirekin lan egiten duten neskak aurkezten dizkizut: Nella eta Teresina. Esperientzia handia dute, lan egiten irakatsiko dizute. Badaude. edozein arazorik - gaineratu zuen - ez izan lotsarik galdetzeak". Beraz, begi baten keinu batean aurkitu nintzen nire lan berriarekin.

Dagoeneko hazi sentitu nintzen eta Bela Tusaren bizitzan aldaketa hori adierazteko, lehen aldiz heldu zen bere aldia. Ez zekien gai horretaz gauza handirik, baina Novarako bere lagun zaharrenei entzundako istorioetatik ulertu zuen horrela zela bat andereño bilakatzen zela. Emakume izateko seinale horren

beharrrik ez zuela ulertu zuen: ikasi, ezagutu eta maitatu zuen guztiagatik zegoen jada. Jada ez zen beldarra eta metamorfosia jasan zuen tximeleta bihurtzeko. Urrutitik etorri zen eta minutu gutxitan mundu batetik bestera pasatu zen. Bakarrik aurkitzen zen eta oso harro zegoen.

Bitartean, lan berria ezagutzen hasi nintzen. Orduan, larruzko lepokoak berokiak eransteke erabiltzen ziren. Azalak belaki batekin bustitzen ziren eta azkenean egurrezko ohol batean iltzatzen ziren alde guztietatik tiraka. Siziliako laborategian berunak zapaldu nituenean nire arroparen behealdean jartzeko gogoratu nintzen. Hemen ere hatzetan mailuka batzuk zeuden. Eguzki pixka bat bazegoen kaleko lorategian lehortzen ziren, beraz, persiar arkume, azeri, bisoi eta arratoi larruazal preziatuen zaindari gisa jardun behar nuen. Zaintzen ari nintzen bitartean autoak eta jendea pasatzen ikustea gustatzen zitzaidan. Autoen ihes-kea arnastu ere egin nuen eta hiri-usain hartan bustitzen saiatu nintzen, hain berria eta hordigarria aire garbian hazi zen neskatoarentzat. Hiria nire begiradaren aurretik igaro zen eta denboraren nozioa ere galdu nuen. Aitak azaldu zidan han eguna ordutan banatzen zela, Castrangian bizi nintzenean, aldiz, eguzkia ateratzen eta sartzen zen bakarrik ezagutzen nuen. Batzuetan larruak zaintzen ari nintzela goiko solairuko andre zaharren bat etortzen zen konpainia egitera. Piemontese zorrotzean hitz egiten zuen eta nik ez nuen ezer ulertzen: "Ze txantxa ederra, da ndua ti vegnat (nondik zatoz)? Cuma ti se ciamat (nola deitzen zara)?" aldatzen naiz. "Ti mi capisat mia (ez al duzu ulertzen)?" Larruak lehortu zirenean Tildek andereñoak lepoen forma moztu zuen haiek agindutako jostunei.

Pixkanaka frisellina betegarria jartzen ikasi nuen, inguruan begizta eta gero forrua jartzen. Nire gaitasunengatik astero poltsikoko dirua jasotzen hasi nintzen eta laster pentsio markak

betetzen jarri ninduten. Zaharrago sentitu nintzen. Laborategian irrati bat zegoen: gustura entzuten nintzen abestiak. Hozkailuak ez ziren ohikoak orduan, baina andereñoak izozki-kutxa bat zuen, eta herriko kaleetatik gurdi batekin pasatzen zen jaun batek emandako izotz-blokeekin betetzen zuen. Halako ur freskoa edatea berria zen niretzat. Egur sukalde merke batek berotzen zuen etxea. Ez zeukan telefonorik baina bezeroei deitu behar zienean bere izebara bidali ninduen, hainbat langile zituen eraikuntza enpresa bateko jabea. Hauen artean, kasualitatez, lehen aldiz ikusi nuen... Baina hau beste istorio bat da, denbora eta gogoia badut gero kontatuko dizudana.

Etxean ondo jaten nuen, arratsaldean harrizko teilatuak eta leiho ederrak zituzten dendak hirigunea bisitatzera atera ginen. Larunbatetan amarekin joaten nintzen zentroaren zati handi bat hartzen duen azokara, eguerdi aldera lanetik irteten nintzenean. Berokia egiteko ehuna erosi genuen. Markatuta zegoen. Inauguratu nuen Gabonetako gauerdiko mezan nire gauzak patxatuz. Laburbilduz, bizitza zoriontsua.

Inauteriak etorri ziren. Galletti antzokian Urtezahar gaueko festan izan ginen gertuko familia batekin. Amets bat zen argi fosforeszenteen jokoen artean maskaradako pilotak ikustea.

Hurrengo larunbatean jaiki nintzenean zerbait gaizki zegoen. Negarrez nengoen amak ez zidalako San Pellegrino magnesiarik eman. Bere lehengusu bat heldu zen Martignytik. Gurekin bazkaldu zuen. Arratsaldean arraro sentitu nintzen, nire zoriona amaitzen ari zela zirudien. Aitak bere lehengusuarekin lagundu zuen trenera, gero afaldu genuen.

Arratsalde hartan ez ginen paseatzera atera. Aitak esan zion amari: "Tabernara joango naiz nire lagunak". Gaueko 22:00ak aldera bueltatu zen etxera intzirika eta hatsaka aurpegi zurbilarekin, bularrean mindute indartsu batek petralduta.

"Teresa, egin iezadazu kamamila bat". Aita ohean hasperen ari zen bitartean, izeko batekin korrika egin nuen 50 metrora zegoen mediku bati deitzera. Berehala etorri zen, baina bitartean nire aitak bizitzeari utzi zion. Geroago jakin genuen aorta lehertu zela. Hala ere ez zen ezer egin, aita zeruko atetik igaro eta zerura hegan egin zuen. 1951ko otsailaren 17a zen. Gau osoan geratu nintzen begiak aitaren gorputz ezinduan jarrita. Burua biraka ari zitzaidan, migrainaren eta zorabioaren nahasketa batek ia urruntzen ninduen gela hartatik non objektu guztiak gorrotagarri bihurtzen ziren heriotza bidegabe baten lekuko zirelako. Inoiz ez nion aitaz eta Domodossolan itxaroten ninduen patu ankerraz pentsatzeari utzi, negarrez lehertu zirelako negarrez negarrez lehertu baitziren begietatik malkoak irten. Mesinako itsasartearen gaineko argi distiratsuan irtetea irudikatu nuen Jainko hura, non ezkutatu zen? Zergatik abandonatu gaitu? Zergatik engainatu ninduen hainbeste? Zergatik orain nire aita aurkitu nuenean kendu zidaten betiko? Zertarako balio zuen tragedia honek? Orain hemen Domodossolako Jainkoa ezberdina, urruna, iheskorra zirudien, iluntasunez egina zirudien, iheskor eta inalpaezina, mingotsa, jadanik ez nekien Jainkoa berriro fidatu ala gainerako egunetan alde batera utzi behar nuen. Gau eta gauetan isilik egon nintzen, iluntasunean begiak estututa begiratzen, ia eguna iristearekin batera dena lehen zegoen modura itzuliko zelakoan. Egun larritu haietan, nire familia amildegi baten ertzean, zerua neskatoentzako lekuri ez zela ulertu nuen.

Gau horietako batean, goizeko lehen orduetan erori eta lo oinaze baten ondoren amets gozo batean murgildu nintzen: lakuan aurkitu nintzen, orduan aita agertu zitzaidan begiak eta aurpegia zeruko argi batean murgilduta. Orain bere aurpegiak ez zuen gehiago sufritzen eta ederra zen berriro. Goxo irribarre egin

zidan, eskua hartu, besarkatu eta hizketan hasi zen. "Ene haurra -esan zuen- orain esan nahi dizudana nire maitasuna da, zuretzat nahi dudana on guztia. Egoerak eragin du elkar ez ezagutzea. Damutzen naiz zu hazten ikusi ez izana..." . .

Batzuetan pentsatzen dut amets horretaz eta nire azken bidaiaz, pentsatzen dut noiz deituko nauen Jaunak, zeruko atea gurutzatzen dudanean nire aita nire zain egongo dela pentsatzea gustatzen zait, arratsalde hartan bezala jantzita eraman ninduela zinema: berarekin gauza asko ditugu elkarri kontatzeko, betirako berreskuratu behar dugu otsaileko gau hotz hartan eten zen elkarrizketa hari. Nire ustez, nire azken bidaia hasteko modurik onena litzateke.

Ama lau seme-alaba eta pentsiorik gabe geratu zen etsituta, aita zapatari soila zelako. Munduko hotz eta min guztiak gure familia emigrante gaxoaren gainera erori ziren.

Gure lurretik urrun, bizitzatik urrun, basamortuko haizeak arrastaka eramandako hondar aleak ginen.

Nire amak bere burua eta arima osoa galdu zuen. Oskol huts bat bihurtu zen. Bere gorputza egur zati bat bezala uzkurtuta zegoen, ez zion inoiz pisua galtzeari utzi eta galdutako begirada, aurpegi zurbil eta espresiorik gabeko batean, minutu osoz finkatuta geratu zen urruneko puntu batera, aitaren hilobirantz. Ahazteko ezintasunaz jabetutako mamu bat bezala bihurtu zen. Irtenbiderik gabeko etsipen batean erori eta hondoratuko zen unea sumatu nuen. Astintzen saiatu nintzen, animatu nahian hitz egin nuen. Izugarritz, rolak guztiz alderantzikatuta zeuden: alaba izan zen bere ama kontsolatzen zuena, bere istorioak kontatzen zituen senarra gabe bizitzarako prestatzeko eta ahazten laguntzeko. Nik, alaba zaharrenak, oraindik ez nuen 15 urte bete.

Afaldu eta gero lanera itzuli nintzen larrutegira zentimo batzuk irabazteko. Ni nintzen itxaropenaren garra bizirik mantentzen

saiatzen ari zena. Baina azkenean amak, ez dakit nola, agian etsipenaren indarrarekin, oihu baten eta bestearen artean mundu osoa sorbalda gainean hartu eta poliki-poliki jostun izatera itzuli zen, gona eta bata batzuk josten.

Hamargarren kapitulua - Tusa ederra

Urte bereko maiatzean nire anaia txikia elgorriarekin gaixotu zen eta nik ere harrapatu nuen, txikitan hartu gabe. Ohean nengoela amak atea irekitzen entzun nuen. Norbaitek txirrina jo zuen. Orduan zizì eta Michelilloren ahotsak entzun nituen. Kezkatuta nengoen: lehen ez ninduten inoiz Domodossolara gurasoak ikustera eraman eta orain agertu ziren. Astebete inguru egon ziren, gero apur bat etsita irten ziren, eurekin Siziliara bueltatuko nintzela espero zutelako. Azaroan beltzez mugatutako gutun bat iritsi zen. Ama larrituta zegoen eta eskua dardarka ari zitzaion irekitzean. Negarrez ikusi nuen: zizìk aitona Turiren heriotza iragarri zuen. Bordonaroko landan hilda aurkitu zuten azaroaren 8an. 87 urte zituen. Hurrengo urtean beste etsipen are handiagoa izan zen, kasualitatez ikerketek eztarrian zapi batekin itotzearen ondoriozko heriotzaren arrazoia ekarri baitzuten, hobitik ateratzean aurkitutakoa. Delitua emakume batek egin zuen bere anaiarekin batera, landako bizilagunak, 11.000 lirako

pentsioa lapurtzeko. Gero 24 urte egin zituen kartzelan eta berak 12 urte bete zituen konplizitatea egotzita.

Triste jarraitu nuen. Diru gutxirekin ezin genuen 5 lagunekin aurrera egin. Tildek andereñoak kaleratze faltsu bat hartzeko gomendatu zidan, enplegu bulegoan izena eman ahal izateko. Askotan joaten nintzen lanik ba ote zegoen ikustera, baina esperantza gutxi zegoen. 53ko apirilean jakin nuen lantegi batean neska batzuk kontratatu zituztela. Ez zuten beharrik, aitik bazuten jada lana. Beraz, bulegora joan nintzen protesta egitera: besteek baino gehiago lan egin behar nuen. Maiatzean, azkenean, fabrika batean sartu nintzen, non banda elastikoak, oinetako lokarriak, zintak eta hari elektrikoetarako tubularrak ekoizten zituzten. Lan gogorra 6-13 eta 13-21 asteko txandekin. Tarteetan ilegilearengana ere joaten nintzen soldata osatzeko eta amari sorospena emateko.

Abuztua etorri zen. Oporretan, Comare Graziak Siziliara joan behar izan zuen bere ama zaharra bisitatzera. Nire alabarekin Caterinarekin alde egitea ere erabaki nuen. Trenez abiatu ginen Milanera eta gero Erromara, gauetz heldu ginen bertara. Ordu batzuk itxaron behar izan genuen Siziliarako trenerako.

Geltokian herrikide batzuk aurkitu genituen, eta horien artean Novarako aktore nano bat, Salvatore Furnari, eta izena

gogoratzen ez dudan soldadu bat. Grazia andrea banku batean atsedean hartzen zuen bitartean, Caterina eta biok paseo bat ematera gonbidatu gintuzten. Esedra plazara eraman gintuzten mottarello jatera. Berriro bizia hartzen hasi nintzela sentitu nuen.

Jada jendez gainezka zegoen trena heldu zenean, Grazia andrea presaka igo zen bi maletarekin. Trena ez zen guztiz gelditu eta laino erori zen bideetara. Caterinak, nik eta jendetza osoa Aita Eternoari oihu egin genion ubelduraz beteta baina mirariz bizirik atera genuenean. Ospitalera eramateari uko egin zion. Ordubeteren buruan trena irten zen. Eguerdia baino lehen Terme Vigliatore geltokira iritsi ginen eta bertan Novara Siciliara eraman gintuen autobusa hartu genuen zizi eta Micherilloren gonbidatuak.

Ohorezko gonbidatu gisa hartu gaituzte. Hirurok ohean geunden gau hartan, Caterinak eta biok ez genuen keinurik lo egin. Grazia andrea minez beteta zegoen. Gau hartan bertan sorpresa bat izan zen: gazte batzuek serenata eman ziguten gitarra eta biolinarekin, baina osaba Micherillok, haserre, ihes egin zien.

Caterinaren amak ohean pasatzen zuen ia denbora guztia. Hamar egunetan bi aldiz bakarrik atera zen bere ama zaharra bisitatzera. Arratsaldean ikaskide eta laborategiko lagunak bisitatzera joan nintzen. Egun batean eskolakide bat ere ikusi nuen ni besarkatzera etorri zena. Bizikleta bat eskuan zuela eta ibilaldi bat ematera eramateko eskatu nion. Orduan, Novarak ez zuen inoiz neskarik ikusi bizikleta gainean. Jakin bezain laster, zizik errieta egin zidan: "Hontza bihurtu zara, ez nituen sekula horrelakoak imajinatuko".

Domodossolara itzuli zen Grazia andrea sendatzeko borrokan ari zen. Erorketa horren ostean, artrosiaren mina hartu zuen. Bakarrik ausartu zen bere familiarekin festa batera joaten zenean, ni ere gonbidatu ninduten.

Lantegira eta larrugintzara itzuli nintzen, baina esperientzia berriak behar nituen. Egun batean, San Gervasio eta Protasio parrokia bisitatzen ari zela, Don Giuseppe Benetti hurbildu zitzaidan galdera batzuk egitera. Hari konfiatzen nizkion nere penak guztiak. Animatu ninduen eta esan zidan: "Etor zaitez igande arratsaldean oratoriora. Bertan aurkituko duzu Ekintza Katolikoko Signorina Germanako presidentea, neskak aurkeztu eta aholku on asko emango dizkizula". Berehala lasai aurkitu nintzen: lotsati pixka batekin lagunak egiten hasi nintzen. Hitz egiten ez jakitearen beldur nintzen baina Jainkoaren laguntzarekin lehen zailtasunak gainditu nituen. Armida Barelli sortzailea miretsiz elkarteko egunkaria gustura irakurri nuen: hari esker nire bizitza hobetu zen. Lantegiko txandak ahalbidetu zuenean, goizeko 7etan mezara joan nintzen, eta han Don Benetti ezagutu nuen, nire zuzendari espiritualtzat nuena. Igandean eliza aurreko prentsa onen postuan ordu bat pasatzeko eskaini nuen. Gerora ACLI kontseiluan sartzera gonbidatu ninduten. Konpromiso horiekin guztiekin garrantzitsua eta betea sentitu nintzen.

Lantegiko lankideek potolotzat jotzen ninduten, baina ez nintzen deseroso sentitu, hain zuzen ere, haien alde otoitz egin eta dei egiten nien aldageletan arrotz hitz egiten zutenean txanda hasi aurretik.

Hamaikagarren kapitulua - Portzelanazko aurpegia

Udako igande batean Alemaniako Ekintza Katolikoko presidenteak mendira irteera antolatu zuen. Geratzen zitzaidan diru gutxirekin bidaiaren kostua ordaindu ahal izan nuen. Autobusez iritsi ginen Gogliora, gero teleferikoz Alpe Deverora eta gero oinez Crampio aldera. Lorez estalitako mendien edertasuna kontenplatu nuen: rododendroak, txanponak, orkideak basatiak. Ahabiak festa egiteko. Harrizko teilatuak eta egurrezko leihoak zituzten kabinak, haien leihoetatik geranio gorri eta arrosa distiratsuak zintzilik zeuden. Bidea non amaitzen zen galdetu nion Germanari. "Nekatuta gaudenean pakete-bazkari bat egiteko geldituko gara". Egurdiko 13:00ak aldera haranera haranera arroka batetik ateratzen den ur garbia edateko gelditu ginen. Jan, otoitz eta abestu ostean bueltako bidaiara abiatu ginen. Pozez dardarka nengoen: ez nuen inoiz halako egun ederrik pasatu. Etxean amari dena kontatu nion eta irribarre egiten ikusi nuen.

Tarteka, Novara Siciliako lagun baten posta jasotzen nuen: Domodossolan lan bat bilatzeko eskatzen zidan, ezagutu ahal izateko. Oso nahasia baina pozik nengoen norbait maiteminduta zegoelako. Domodossolako mutiko bat ere bazegoen, baina niri ez zitzaidan gustatu: goizean grappa trago bat edaten zuen eta

beti masail gorriak zituen.

Goizeko meditazioek komenturako bidea erakutsi zidaten, baina aldi berean haurrak eta familia bat sortzeko ideia gustatzen zitzaizkidan. Jainkoaren borondatearen esku jarri nintzen. Igande arratsaldeak oratorioan pasatzen nituen asteko Katekismoko konpromisoak nire lagunekin antolatzen. Igande batzuetan ondoko herrietako oratorioetara joaten ginen. Autobuseko bidaiak kezkatu ninduen, baina kemenak sufrimendu txiki batzuk gainditu zituen.

1954ko maiatzaren 1ean, ACLIk eta oratoriak bidai bat antolatu zuten: goizean Oropako Madonnaren Santutegira erromeria eta arratsaldean Biellako Pastore Ohorezkoaren kontzentrazioa. Nire lagun batekin eta Pierino bere mutil-lagunarekin batera izena ematen lehenetakoa izan nintzen. Gaztez betetako 2 autobus irten ziren. Haien artean jada nonbait ikusia nuen mutil ilehoria lotsati bat. Bera zen: larrugilearen bezeroei deitzera joan nintzen eraikuntza enpresako langilea. Pierinok aurkeztu zidan: bere lehengusua zen. Egunean zehar ez zuen inoiz bere begirada utzi nigan. Etxera iritsi nintzenean amari kontatu nion. Hurrengo arratsaldean lehen solairuan kokatutako gelako balkoi txikiaren azpian ikusi nuen. "Ama, ama, etorri ikustera: hor dago Biellan ezagutu nuen mutikoa". Eta berak irribarre erdi batekin: "Nabari da gorteiatzen ari zaituela". Hurrengo arratsaldean, auzokide batekin irteten, nire aurrean aurkitu nuen. Lotsatiz galdetu zuen ea gurekin etor zitekeen. Zalantza pixka bat onartu nuen. Honetaz eta hartaz berriketan izotza hautsi genuen. Lantegiko arratsaldeko txanda amaitutakoan etxera joan nintzen. Arratsalde batean bere amari aurkeztera eramanez nion, harrera ona egin zion. Bere denbora librean oratoriora joaten zen. Orduan neskek eta mutilak banandu ziren, bileraren amaieran bakarrik elkartu ahal izan ziren. ACLI bileretan ere parte hartu genuen.

Nire amak, Siziliatik etorri arren, non elkar maite zuten bi mutilek ezin zuten bakarrik atera, konfiantza eman zigun eta bidaia lasai bati ekin genion. Giusek esan zidan nire aita ezagutu zuela: diru pixka bat irabazteko, 4 seme-alaba zirenez eta aitak bakarrik lan egiten zuenez, mutikotan bere etxetik pauso batzuetara kuarteleko finantzatzaileei enkargu batzuk egiten zizkien. Batzuetan haien oinetakoak ekartzen zizkion aitari konpon zezan. Gustura entzuten nuen.

Beste zerbaite esan zidan: 1950eko irailaren 16an Erromatik igaro nintzenean Domodossolara iristeko birtualki elkartu ginen. Giuse, oraindik deitzen diodan bezala, bizikletaz heldu zen Urte Santurako. Abenturazko bidaia: Domodossolatik irten zen bailarako apaiz batekin batera, mendiko botak azkar pedaleatzen zituena. Ia ezinezkoa zen berari jarraitzea. Baratzeren bat ikusi zuenean bakarrik gelditu zen entsalada hartzeko. Bidaiaren erdian Giuse bakarrik geratu zen. Bidean, kaleko saltzaile bat aurkitu zuen trastez betetako bizikleta zahar batekin saltzeko. Elkarri konpainia egin zioten Erromara arte.

Abuztua etorri zen. Lantegia oporretarako ixten ari zen eta Mergozzo lakuko muinoetan konbalesatzen ari zen Rosa ahizpa bisitatzera joatea erabaki nuen. Etxea zuzentzen zuten mojei egun batzuk geratzeko eskatu nien. Ideia hori aipatu berri nion Giuseri. Oporretan beste neska batzuk zeuden etxean. Horien artean dago moja baten iloba estetika. Hilaren 15eko goizean, Jasokundearen jaietan, meza ondoren bere gelara deitu gintuen praktikatzera. Hainbat kremaz, maskaraz eta ezpainetako kolorez bete zigun aurpegia: argizarizko estatua zirudien. Bazkalorduan moja izebak bere ilobari dei egin zion: ez zuen ezertarako balio gurekin horrela tratatzeak.

Arratsaldean, leihotik lakuari begira, Giuse ateratzen ikusi nuen. Ez nuen ikusi nahi portzelanazko aurpegi horrekin. Atean ikusita

ez ninduen ia ezagutzen. Barkamena eskatu nuen, esperimentu bat izan zela eta beste neskek ere eraldatu egin zirela azalduz. Arratsaldean etxeko lorategian ibili ginen. Arratsalde aldera agurtu ninduen: "Laster arte, Domodossolan, baina aurpegia lehen bezain garbi eta freskoarekin".

Hamabigarren kapitulua - Violette

Behin oporretako bi asteak amaituta, lantegira itzuli nintzen 13:00etatik 21:00etara txandan. Makinen ardatzean bobinak haritzen nituen bitartean Giuserengan pentsatu nuen, baina aldi berean ez nuen egin. Hura ikusteko gogo handia daukate. 21:00etan sirenak jo zuen eta nire bihotza bizkor taupadak hasi ziren. Karpeta zigilatu ostean, atearen irteeran bizikleta bat ikusi nuen erdi iluntasunean. Benetan bera zen: niregana etorri zen, lotsati aurpegira begiratu eta esan zuen: "Hain sinple gustatzen zait". Bizikletaren hodiaren gainean eserarazi eta etxera eraman ninduen. Gau on agur xume bat trukatu genuen. Hau ia egunero gertatzen zen. Igande arratsaldeetan bizikleta ibilaldi batzuk egin genituen inguruko herrietan. Egun batean bere etxera eraman ninduen nire aita eta ama, bi ahizpa eta anaia aurkeztera. Apurka-apurka bere osaba eta lehengusuak ere aurkeztu zizkidan lagun gisa.

Nire amak balkoitik ikusi gintuenean etxera igoarazi gintuen. Mutil hura maite zuen bitartean, oso erabaki gabe nengoen. Abenduaren 8an, Sortzez Garbiaren egunean, nire izen-egunean, txirrina jo zuen. Loradenda izan zen, krabelin gorri sorta bat eman zidana. "Ama, Giusek bere desio onenak bidali

dizkit!". Zer desilusioa oharra ireki nuenean: ez zen bera, kasualitatez ezagutu nuen 14 urteko mutil bat baizik. "Maite zaitut" zioen sinadurarekin. Agian bere adina nuela uste zuen.

Gabon gauean Giuse agertu zen txokolatez betetako loreontzi koloretsu handi batekin eta zorion-txartel batekin. Eskerrak eman nizkion eta elkarrekin joan ginen gauerdiko mezara. Etxera itzultzean esan zidan: "Bihar nire familiarekin joan behar dut senideekin bazkaltzera. Boxeo egunean berriro ikusiko zaitut". Hilaren 26ko goizean amari esan nion "Ez naiz gehiago mutil horrekin ateratzen, loreontzia itzultzen diot, ez dut konpromisorik nahi". Eta berak begirada zorrotz batekin: "Eroa zara, egin zenezake txokolateak jan ez bazenitu".

Hurrengo egunetan Giuse etorri zen ohi bezala lanetik hartzera. Errepide tartean oinez edo bizikletaren tutuan ia ez nion berarekin hitz egiten. 1955eko Urteberri egunean mezara joan nintzen. Bera ere han izan zen eta azkenean etxera lagundu zidan. Atean esan zidan: "Jakin al dezaket zer duzun buruan ni horrela sufritzeko?", eta malko batek ihes egin zion begietatik. Lasto hark gameluari bizkarra hautsi zion eta nik irribarre bat eman nion. Muxu bat eman zidan eta esan zidan: "Gaur arratsaldean hartuko zaitut Calvario mendiko bezperetara joateko. Bezperak ondoren ACLI klubean film bat emango da". Onartu nuen eta agur esan genuen. Etxean salatu nuen eta amak poz-pozik esan zuen: "Ez zenuten berriro horrelako mutil on bat aurkituko".

14:00etan Kalbariorantz abiatu ginen Via Cruciseko kaperekin mando bidetik. Behin Santutegira heldu ginenean bezperak abestu genituen eta bedeinkazioa egin ondoren klubera joan ginen. Ez dut filmaren izenburua gogoratzen, baina oso aspergarria zenez, hirira itzultzea proposatu nion Catena zinemara, eta han lortu genuen pelikula hobeago batez gozatzea,

"Violette" izenekoa.

Apirilean, Vigezzo haranean eta Centovallin zehar trenarekin bidaiatuz, bere gurasoekin Locarnoko lore karroza jaialdira joan ginen. Giuseren aitabitxiarekin ezagutu genuen, eta hark aurkeztu ninduen "neskalaguna". Eskuak poltsikoetan sartu eta zorrotik 10 franko suitzar atera zituen, Giuseri eman eta "Ongi, noiz ezkonduko zara?". Elkarri begiratu genion, ez genuen sekula horretaz hitz egin.

Hurrengo egunetan ezkontzaren ideia entretenitzen hasi ginen. Etxean ere hitz egin genuen horretaz. Ama pozik zegoen baina, aldi berean, aukera ekonomiko gutxi zeuden. Pixkanaka maindire batzuk eta barruko arropa batzuk erosi genituen. Ez genuen behar berezirik. Apartamentu txiki eta xume baten bila joan ginen. Antzinako Motta auzoan aurkitu genuen eta, beraz, ezkontza eguna jarri genuen: irailak 19 astelehena. Amarekin Panzarasa oihal dendara joan nintzen ezkontzako soinekoaren parpaila erostera eta Tilde andreari, larru-saltzaileari, beti hitz eman zidan maitasunez egingo nuela.

Udaletxean amak ezkontza debekuak sinatu behar izan zituen oraindik adin txikikoa nintzelako. Giuseren gurasoak ere pozik zeuden. Parrokian Pellanda Monseñorak animo hitz ederrak esan dizkigu: "Izan zaitez beti apal fede askorekin bizitzak gordetzen dizkigun poz eta atsekabeei aurre egiteko. Lasterkari gorria nabean zehar aurkitzen utziko dizut".

Mesedeak ohi bezala entregatuko zitzaizkien senide eta lagunak zerrenda prestatu behar genuen. Oso gonbidatu gutxi. Giuseren amak "Bi familia bakoitzeko" esan zuen. Poliki-poliki 35 pertsonara iritsi ginen. Lekukoak aukeratu dituzte: Giuseren osaba Carmelo eta niretzat Pierino, gure bileraren arkitektoa. Ezkontza baino astebete lehenago Don Giuseppe Briacca buru zuen gizonen oratorioak festa bat prestatu zigun. Furiga maisuak

agurren irudi bat margotu zuen arbelean eta korritu bat sortu zuen laguneren zerrendarekin. Opilez eta edariz betetako mahai bat ere bazegoen. Oratorioan ez zen sekula horrelako festarik izan. Gervasio eta Protasio Santuen kolegiata berritzen ari ziren eta espaloia hondakinez eta harriz beteta zegoen, baina emakume gogotsu batzuek ahal izan zuten garbitzeko Giuseppe eta Concettaren omenez.

Irailaren 16an, Zizi eta Micherillo iritsi ziren, hunkituta Concettina ezkontzen zelako eta aldarera lagundu behar izan zuen, jada bertan ez zegoen aitaren lekua hartuz.

Bitartean, oparitxo batzuk iritsi ziren: kafe-ontzi bat, kafe-errotak bat, rosolio edalontziak, mesedea jaso zuten senide eta laguneren plater eta mahai-tresnak, Pierinoren eta bere osaberen sukalde-ontzi bat. Emakumeen Ekintza Katolikoak ohe ondoko margolan bat oparitu zigun Familia Santuarekin, Don Benetti laguntzailearekin zilarrezko apainduradun lore loreontzi berde zoragarria.

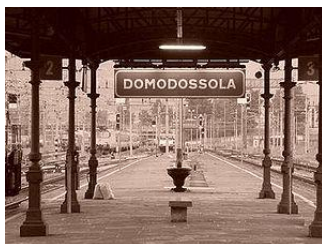
Bezperako gaua luzea izan zen. Nire ama hiru seme-alaba txikirekin eta baliabide gutxirekin geratu zenean pentsatu nuen. "Fede gutxi daukazu, ez al dizu oratoria eskolak irakatsi bizitzan beti dagoela Probidentzia?", esan nion neure artean. Astelehenean, hilak 19, zazpietan jaiki nintzen. Tilde andrea parpailadun soinekoarekin heldu zen. Jantzi eta Milanen erositako beloa egokitu ninduen. Goizeko 9etan taxia iritsi zen elizara eramateko. Nahastuta nengoen, jende itsaso bat aurkitu nuen niri begira. Giuse jada aldarean zegoen nire zain laranja lore sorta batekin, bere ahizpa Rosarekin lagunduta, ama Olimpia ilusio handiegia izango baitzen lehen umea ezkontzeko. Berarekin batu nintzen osaba Micherillok lagunduta korrikalari gorrian.

Meza hasi zen. Monseñor Pellanda ere hunkituta zegoen.

Homilia pozgarri bat, eraztunen bedeinkapena, bizi osorako fideltasunaren promesa eta, ekitaldiaren amaieran, sinadurak gogoratzen ditut. Irteeran Pierinoren amak, momentu horretan nire izeba ere bihurtu zena, Ekintza Katolikoko emakumeen txapa jarri zidan bularrean.

Hamahirugarren kapitulua - Bizitza berria

Behin elizan ospakizuna amaituta, freskagarriak jarraitu ziren Castellazzo viako Grandazzi tabernan. Musu baten eta bestearen artean gonbidatuekin aperitifa hartu genuen pizza eta opilekin. Agur eta muxu berezi bat amarekin maleta hartzera joan ziren Olimpia eta Armando koinatuei, gero geltokira joan ziren eztei-bidaian 12.15eko trena hartzera.

Ama begiak negarrez ari zen. Konpartimentuan sartu ginen. Geltokiko nagusiak txistuarekin iragarri zuen irteera, Giuse eta biok leihotik makurtzen ginen bitartean gure azken agurra emateko. Gure bizitzako abentura hasi zen.

Florentziara iritsita Tilde andreak, ilegileak, adierazitako hotelera abiatu ginen. Luxuzko sarreran musikarekin agurtu gintuzten, ondoren, nagusizainak hirugarren solairuko gelara eraman gintuen. Guretzat dena berria zen, baita ohe bikoitzean lo egitea ere.

Lehenengo egunean hiria bisitatu genuen, bigarreanean Piazzale Michelangelora joan ginen eta bertan Florentzia guztia miretsi ahal zen. Argazki batzuk atera genituen: Giuseren kamerak zuri-beltzeko zortzi argazki atera zezakeen film roll batekin.

Hirugarren egunean Erromara irteera. Hotela xumeagoa zen, sakrifizioekin aurreztutako dirua nahikoa izan behar zelako. Pare

bat egunez gelditu ginen Giusek Urte Santuan ikusi zituen lau basilikak eta Trevi iturria bisitatzeko. Esedrako iturrira ere bueltatu ginen, 53ko gau ospetsuan Grazia tren azpira erori zenekoa.

Siziliara joateko ordua iritsi zen. Bidaia luze baten ondoren trena Calabriara heldu zen eta azkenean Sizilia ikusi ahal izan zen Villa San Giovannitik. Giuse une haiek dastatu zituen: trena ferry-ontzian kargatzen ari zela, Madonnina goian Messinako portuaren sarreran.

Osaba Carmelo, amaren anaia, bere emaztea Gaetana eta Rosetta eta Antonietta alabekin zeuden geltokian.

Bi printze bezala hartu gaituzte. Bi egun egon ginen Messina bisitatzeko: txikitan ikusi nuen katedraleko erlojua, Madonna di Montalto eta beste plaza oso politak.

Etxe hartan akats bakarra zegoen: afaltzeko orduan osaba-lehengusuak mozarrotu eta mahaian eseri beharrean esaten zuten: "Goazen paseatzera itsasertzean". Giuse eta biok etsituta irten ginen kalera. Gaueko 23:00ak aldera etxera bueltatu ginen eta izeba sukaldatzen hasi zen. Gau batean barraskiloak oskoletan sartu zituen saltsan, baina balio duena maitasuna da, ez ohiturak.

Herenegun trenera lagundu ziguten malko batzuekin. Osaba Micherillo Terme Vigliatore geltokian zegoen taxi gidariarekin Novara iristeko. Zizi, izeba Maricchia eta izeba Peppina gure zain zeuden herrian. Benetan bazirudien Domodossolako printzeak iristen ari zirela.

Hurrengo egunean Badiavecchiara joan ginen gure aitaren amona Concetta eta aitaren osaba-arreba eta anaiak bisitatzera. Nire amonaren tabako denda duen plazatxoan, txikitan ezagutzen ninduten herrixkako biztanle asko bildu ziren eta besteei dei egiten zieten: "Concettina heldu da senarrarekin!"

Muxuak, besarkadak, aurpegi gorriak. Amets bat iruditu zitzaidan. Hain zuzen ere bost urte igaro ziren herrialdea utzi nuenetik.

Handik bi egunetara "Cauzi i Lupu" taxi-gidaria izan genuen Taorminara. Eguerdian jatetxera eraman gintuen, eskularru zuriekin zerbitzatu gintuzten. Giusek eta biok elkarri begiratu genion: "Diru nahikoa izango dugu?". Taormina eta gero Castelmola euri zaparrada baten azpian bisitatu ondoren, arratsalde aldera Novarara itzuli ginen, nekatuta baina pozik.

Hurrengo egunean Domodossolara itzultzeko ordua zen jada. Bizitza berri baten konpromisoak zain zeuden.

Hamalauugarren kapitulua - Gure lehen habiak

50 eta 53an Domodossolarako bidaiari ekin banu ere, lehen aldiz joan izan banintz bezala: bikote-bizitza berri batera noa.

Behin ferry-ontzian trenera igotzen amaitu genuenean terrazara igo ginen portuko Madonnina eta Sizilia poliki-poliki urruntzen ikusteko.

Malko batekin itzuli ginen kotxera, egurrezko bankuetan eserita. Orduan ez zegoen oherik.

Gaua heldu zenean lozorroan hasi ginen lepoa zintzilik. Tarteka altxatzen ginen leihotik begiratzera. Geltoki garrantzitsuetan geltokiburuak hiriaren izena ozen iragarri zuen. Napolin "guaglioni" zeuden espaloietan pizzak saltzen. Slyly dirua bidaiariengandik lortu zuten lehenik, gero trena joan zen eta dirua eta pizzarekin geratu ziren.

Pixkanaka Milanera hurbildu ginen. Domodossolarako trenean berriro sentitu nuen 5 urte lehenago lehen aldiz bizitako emozioa: Maggiore lakua, Ossola mendiak, harrizko teilatuak. Oraingoan nire senarra Giuserekin batera. Eguerdi aldera iritsi ginen helmugara.

Giuse Armandoren ama eta aita gure zain zeuden. Ospakizuna zen: kanpaiak jotzea lortuko balute.

Bazkari azkarra am Olinpiarekin eta gero Motta auzoko gure hartzaindegi berrian atseden hartzeko. Hurrengo egunean lantegian berriro hasi nintzen lanean eta Giuse obrara itzuli zen.

Nire pentsamenduak nire amarengana joan ziren nire laguntza faltagatik, baina Don Benetti nire zuzendari espiritualak otoitz egitera animatu ninduen, jende askok maite zuela ziurtatuz. Batzuetan Giuse eta biok bere etxera joaten ginen bazkaltzera, eta gustura zegoen. Bitartean, nire ahizpa batek lan bat aurkitu zuen familiari laguntza berria ematen.

Handik gutxira amari, ama Olimpiari eta aitari Armandori jakinarazi genien uztailean aitona-amonak izango zirela.

Haurdunaldiko ondoeza sentitzen hasita nengoen, baina lana eskatzen zuen. Orduan langileak ez zeuden orain bezala babestuta. Giuse-k kanpoko obran baino lan hobea aurkitzea lortu zuen: egurrezko lantegi bat, hala nola, upel-tapoiak, artile-masailak argitzeko tresnak eta "paungi" (egurrezko trolak) egiten zituen. Bosgarren hilabetean dendak bisitatzen hasi ginen etorkizuneko jaioberriaren kotxe baten bila. Zabalera beti zen sarrerako atea baino handiagoa eta etxez aldatzea erabaki behar izan genuen.

Orduan ez zegoen agentziarik, han eta hemen galdetzen zenuen. Probidentziak via Scapaccino-ko etxe bateko bigarren solairuan apartamentu bat aurkitu zigun, larrugilearen lantegitik gertu.

Denbora gutxian mugimendua antolatu genuen. Jada ez geunden hiri erdigunean, baina ez urrun ere, nire lantokitik gertuago.

Hileroko alokairua 8.000 lira zen, asko gure soldata eskaserako, baina apartamentua atsegina eta argitsua zen. Patioan metro karratuko pare bat lur ere izan genezake non belar usaintsuak eta loreak landatzeko, nire pasioa.

Behin giltzak jasota, gelak garbitu eta sukaldeko parpailadun gortina ederrez jantzi genituen leihoak. Behin mugimendua amaituta, bizitzak normal jarraitu zuen. Nire sabela gero eta nabarmenagoa zen. Egun batean lankide batek galdetu zidan noiz egongo nintzen etxean amatasun bazarako eta ginekologoarengana joateko gomendatu zidan. Beraz, pribatuan egin nuen hitzordua. Medikiak ia errieta egin zidan gehiegi itxaron izanagatik: "Seigarren hilabetetik aurrera ezin duzu lan egin eta zazpigarren hilabetean zaude jada: arriskatu egin

zenuen". Hurrengo egunean agiria entregatu nuen bulegora eta langileak ere inozoa nintzela esan zuen.

Bitartean, amak ematen zizkidan izara zaharrekin egindako jertseak, alkandorak, oinetakoak eta pixoihalak puntuz prestatzen nuen.

Kotxea erostera ere joan ginen, nik kolore neutroz brodatutako maindireekin prestatuta neukan, mutila ala neska zen jakin gabe. Azkenik, uztailaren 2ko arratsaldean, ura hautsi zitzaidan eta maletak jada beteta oinez abiatu ginen ospitalera. Mikatu ninduen ginekologoak etxera joan zitekeela esan zion Giuseri. Lanak hasi berriak ziren eta 20 ordu inguru behar izan zituen. Biharamunean amatasunera itzuli zen oraindik erditze gelan zain nengoela.

Momentu batean mutiko bat jaio zen eta erizaina joan zen haurraren aitari kontatzera, ia emozioz gaixorik sentitu zena. Ordubeteren buruan gure lehen umea besarkatu ahal izan zuen, Armando izenekoa bere aitona bezala. Ordu batzuk igaro ondoren, aiton-amonak, osaba-izebak eta lehengusuak ere jakinarazi zituzten. Mundu osoko lehen haurra zela zirudien.

Hamabosgarren kapitulua - Jainkoari eskerrak ematen dizkiogu...

Amategiko erizainek haragizko izaki hau nire ohera eraman zuten jaio eta ordu gutxira. Bularrean jarri didate. Txikitan zizik egin zidan trapuzko panpina ez ezik.

Ospitaleko egonaldia astebetekoa zen orduan. Etxera itzuli baino lehen ospitaleko elizara joan ginen "purifikatzera", apaizaren bedeinkapena.

Aretoan dena prest zegoen etxera joateko, baina burua bueltaka hasi zitzaidan. Emaginak proba egin zidan sukarra: 39. Nire panpinak eta biok beste bi egun egon behar izan genuen. Azkenik ostegunean 12an, ia sendatuta, etxera bueltatu ginen. Igandean 15ean Armando gurpil-aulki berrian eraman zuten bataio-pilora, bere aita Giuseppe, bere lagun Mariuccia amabitxi gisa eta bere aitabitxi Basilio, oratorioko lagunarekin. Ez nuen ekitaldira joateko poza izan, sineskeriagatik zaharrek etxean geratzeko gomendatu zigutelako. Freskagarri txiki bat prestatzearekin konformatu nintzen.

Hirukotean bizitza ezberdina zen baina nahiko ondo moldatzen nintzen. Esne asko nuen, haurra hazten ari zen eta astero eramaten nuen hartzaindegira azterketak egitera.

Zoritxarrez, bi hilabeteren buruan itzuli nintzen lantegira lanera. Orduan ez zegoen hartzaindegirik. Amonek astebetetz zaintzea adostu zuten.

Seietan lan egiten nuenean, Giuse lanera joan aurretik bendatzen zuen eta bere helmugara eramaten zuen. Inkontzientean ume hau sufritzen ari zen eta ni berarekin batera negarrez ari nintzen.

Zoritxarrez ezin izan nuen lana utzi. Apurka-apurka, fedearekin,

hirukotean jarraitu genuen bidaia: lehen otorduak, lehen urratsak gauza zoragarriak izan ziren. Haurtzaindegiko lehen egunean Giusek azkenean soldata hobeagoko lan bat aurkitu zuen. Pare bat urtez LHko atezain izan zen, gero Udalera deitu zuten kontziliazio kargua hartzeko.

Honek aukera bat sortu zuen lantegian nire lana utzi eta haurrari dedikatzeko anaia txiki bat emateko zain dagoen bitartean. 1962ko abuztuaren 17an poztu ginen gure bigarren seme-alaba jaio zelako. Luciano argia zen ile ilehoria, Armandoren kontrakoa. Ipuin bat. Igandean 26an bataiatu zuten bere aita Giuse, bere amabitxi lehengusu Mariuccia eta bere aitabitxi Antonio, Giuseren anaia. Oraingoan ere etxean geratu behar izan dut. Behin amatasun baja amaituta, nire lana utzi nuen nire bi seme ederrei dedikatzeko.

1962ko urriaren 1ean, Armandok lehenengo mailan hasi zuen amantal urdina eta motxila sorbaldan zituela. Leopardi irakaslearen esku utzi genion malko batzuekin.

Aldi berean, Domodossolako alkateak Giuse deitu zuen eta hiriko bigarren solairuan ostatua eskaini zion, udal mezularia erretiratu zenean hutsik geratu zena. Egun gutxiren buruan mugimendua antolatu genuen. Erdigunean erosotasun guztiak genituen. Arratsaldean, behin ate handia itxita, hiriko agintariak ginen. Alkatetzako balkoitik eroso ikusi ahal izan genituen manifestazioak. Gure leihoetatik mendeetako tradiziodun merkatuaren zati bat ikusten genuen.

Bitartean Luciano bere lehen urratsak ematen ari zen: udal langileen maskota bihurtu zen.

Giuseren soldata osatzeko lan bat asmatu nahi nuen. Lagunentzako leihoak, oheak eta burkoak janzten hasi nintzen. Hitza zabaldu zen eta, beraz, "gortain lady" bihurtu nintzen. Bere denbora librean, Giusek lerroen muntaia prestatzen ikasi zuen

eta, Jainkoari eskerrak, bizitza erosoago batez gozatu ahal izan genuen.

1968ko urriaren 1ean, Lucianok ere Luisa Cerri irakaslearekin hasi zen eskolan.

Denbora azkar pasa zen. Udan Italian zehar oporretan joaten ginen kanpin-dendarekin. Batzuetan, Siziliaraino, nire jaioterrira.

73ko uztailean Val d'Aostan kanpatzen ari ginen eta haurdunaldiaren lehen sintomak izaten hasi nintzen. 1974ko otsailaren 16an, ia hemezortzi urte zituen Armandoren eta hamabi urte zituen Lucianorengana iritsi zen Daniela ahizpa txikia. Inauterien garaia zen eta Udaletxeko atean zegoen zinta arrosa begiratzen zutenek txantxa bat zela pentsatu zuten. Parrokoak Pazko gauean Bataioa ospatzeko gomendatu zigun, gure lagun Gianna amabitxi eta gure osaba Benito aitabitxi.

Sineskeriak alde batera utzita, oraingoan nik ere parte hartu nuen apirilaren 13ko gaueko ekitaldian. Hurrengo egunean ehun gonbidatu zeuden oratorioko harreran.

Daniela ere hazi egin da eta gu orain adinekoak gara. Gure hiru seme-alabek 7 biloba eman zizkiguten: Stefano, Virginia, Greta, Lorenzo, Rebecca, Letizia eta Matteo.

Istoriaa amaitzen ari da. 2015eko irailaren 19an Giuse eta biok elkarrekin 60 urte ospatu genituen.

Eskerrak ematen dizkiogu Jainkoari, Andre Mariari eta maite gaituzten guztiei.

La Mazza Concetta Maglio, Novara di Sicilian jaio zen 1936ko apirilaren 18an.

Aurkibidea

1. Aitaren etxea	7
2. Mundu honetatik kanpo	14
3. Jolasak hondarrean	25
4. Olio, amarauna eta begi gaiztoa	35
5. Hontzak	41
6. Vossia barkatu (Izarren argia)	47
7. Emilia	54
8. Enaren hegaldia	59
9. Zeruko atea	66
10. Tusa ederra	72
11. Portzelanazko aurpegia	76
12. Bioletak	80
13. Bizitza berria	85
14. Gure lehen habiak	88
15. Jainkoari eskerrak ematen dizkiogu...	91

